

Regional årlig uppföljning (RÅU) Uppsala län 2024

Sammanfattning för Uppsala län

Inledning Uppsala län

Uppsala län tillhör en expansiv region och mark- och vattenanvändningen i länet påverkar måluppfyllelsen av flertalet miljökvalitetsmål. Det ställer krav på en sammanhållen fysisk planering, ett stärkt skydd för värdefulla miljöer och ett fokuserat åtgärdsarbete för att vända negativa trender. Strategier och handlingsplaner som kan utgöra vägledning för åtgärder är bland annat Uppsala läns klimat- och energistrategi, Kunskapsunderlag för ansvarsarter och ansvarsnaturtyper, Handlingsplan för Grön infrastruktur i Uppsala län, länsstyrelsens strategi för förvaltning av skyddad natur samt Färdplan för ett hållbart län.

Miljötilståndet i Uppsala län

Endast ett av de tolv miljökvalitetsmål som följs upp regionalt för Uppsala län, Bara naturlig försurning, bedöms kunna nås till år 2030. För miljökvalitetsmålet Frisk luft är bedömningen att målet är nära att klaras till år 2030, men då är förutsättningen att utsläpp från trafiken minskar ytterligare.

Trenden för utvecklingen för miljötilståndet gällande miljökvalitetsmålet Frisk luft bedöms vara positiv i Uppsala län, medan den för målet Giftfri miljö är oklar. Utvecklingstrenden för Ett rikt odlingslandskap ändras i uppföljningen 2024 från neutral till negativ, och trenden för miljötilståndets utveckling bedöms därmed vara negativ för fyra av miljökvalitetsmålen; Ingen övergödning, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap respektive Ett rikt växt- och djurliv. För övriga sex miljökvalitetsmål där bedömning görs för Uppsala län är utvecklingstrenden neutral.

Bedömningen av miljötilståndets utveckling påverkas av att naturens återhämtning i många fall är långsam. Det tar tid innan åtgärder får genomslag i form av effekter i miljön. Länet förlorar biologisk mångfald trots att det pågår flera restaurerings- och skyddsinsatser för att stärka områdesskydd och arters återhämtning. Åtgärdstakten för att nå målen

behöver öka och ett långsiktigt och kontinuerligt åtgärdsarbete är avgörande för att vända utvecklingstrenden.

Åtgärdsarbetet i Uppsala län

Det utförs idag betydande miljöåtgärder av många olika aktörer och inom många områden i Uppsala län. En del av arbetet utgår ifrån de regionala åtgärdsprogrammen för miljömålen. Länsstyrelsen har i samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd och aktörer i länet tagit fram fyra åtgärdsprogram som kombinerat innehåller åtgärder för alla de miljömål som länet berörs av. De fyra åtgärdsprogrammen utgör tillsammans Färdplan för ett hållbart län. Varje åtgärdsprogram samlar prioriterade åtgärder för länets aktörer inom ett temaområde. Programmens temaområden är minskad klimatpåverkan, ekosystem och biologisk mångfald, vatten samt miljömässigt hållbar samhällsutveckling.

Under 2023 togs åtgärdsprogrammet för miljömässig hållbar samhällsutveckling fram för första gången och åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan reviderades. Under 2024 har åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald reviderats och beslutats. Revideringen av åtgärdsprogrammet för vatten har påbörjats. Framtagande och revidering av åtgärdsprogrammen görs av länsstyrelsen, i nära samverkan med länets aktörer.

För att stärka och synliggöra genomförandet av färdplanens åtgärdsprogram bjuder länsstyrelsen in aktörer i länet till att teckna hållbarhetslöften och därmed åta sig att genomföra ett antal åtgärder ur ett eller flera av de regionala åtgärdsprogrammen. I slutet av 2024 har totalt 42 regionala aktörer tecknat hållbarhetslöften, många för flera olika åtgärdsprogram.

Tabell över Uppsala läns bedömningar av respektive miljö kvalitetsmål

Miljömål	Målbedömning (ja, nära, nej)	Miljö tillstånd (trendpil)
Begränsad klimatpåverkan	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Frisk luft	Nära	
Bara naturlig försurning	Ja	
Giftfri miljö	Nej	
Skyddande ozonskikt	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Säker strålmiljö	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Ingen övergödning	Nej	
Levande sjöar och vattendrag	Nej	
Grundvatten av god kvalitet	Nej	
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Nej	
Myllrande våtmarker	Nej	
Levande skogar	Nej	
Ett rikt odlingslandskap	Nej	
Storslagen fjällmiljö	<i>Ingen bedömning för Uppsala län</i>	<i>Ingen bedömning för Uppsala län</i>
God bebyggd miljö	Nej	
Ett rikt växt- och djurliv	Nej	

Generationsmålet i Uppsala län

Sammanfattning för generationsmålet Uppsala län

För att generationsmålet ska kunna nås, för att vi ska kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, behöver åtgärdstakten öka. Många åtgärder har genomförts i Uppsala län under året, samtidigt kan det konstateras att mycket arbete återstår för att klara miljömålen.

Pågående klimatförändring och förlusten av biologisk mångfald är, tillsammans med tillgång till rent vatten, de största miljöutmaningarna i Uppsala län och berör flera politikområden. Det förutsätter samverkan mellan många samhällssektorer, såväl energi och klimat, skydd av arter och livsmedelsproduktion som hållbara städer och hälsa.

I Uppsala län finns flera nätverk för samverkan mellan aktörer från myndigheter, kommuner, näringsliv och ideella organisationer, vilka på olika sätt bidrar med insatser som främjar generationsmålet.

I samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd och aktörer i länet har länsstyrelsen tagit fram fyra regionala åtgärdsprogram för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart län. Åtgärdsprogrammen samlar prioriterade åtgärder för länets aktörer och har fyraåriga genomförandeperioder.

Åtgärdsarbetet för generationsmålet i Uppsala län

Länsstyrelserna har ansvar för att samordna det regionala arbetet med generationsmålet och de nationella miljö kvalitetsmålen. Det innebär bland annat ett särskilt ansvar för att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till att länets miljö tillstånd förbättras och miljömålen nås. Länsstyrelsen i Uppsala län driver detta arbete inom ramen för Färdplan för ett hållbart län, där fyra åtgärdsprogram inom områdena minskad klimatpåverkan, ekosystem och biologisk mångfald, vatten samt miljömässigt hållbar samhällsutveckling tagits fram i samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd och aktörer i länet.

Miljö- och klimatrådet verkar på en strategisk nivå för stärka samverkan och med gemensam kraft möta de utmaningar som följer av att vara ett län i stark tillväxt. Rådet leds av Landshövdingen och består av beslutsfattare

från länets kommuner, myndigheter och organisationer som genom sin verksamhet har stor påverkan på länets miljöutveckling. Under 2023 deltog rådet i arbetet med Färdplan för ett hållbart län genom att bidra till att ta fram åtgärdsprogrammet för miljömässig hållbar samhällsutveckling för första gången och till att åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan aktualiserades. Under 2024 har åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald reviderats och beslutats och revideringen av åtgärdsprogrammet för vatten har påbörjats.

Rådet är också en viktig arena för fördjupad analys och samsyn kring länets miljöutmaningar som exempelvis vattenrening och drivmedels-differensiering för transporter. Samverkan mellan regionala aktörer skapar goda förutsättningar för hållbar utveckling.

Hållbarhetslöften stärker Uppsala läns åtgärdsarbete för miljömålen och är frivilliga avsiktsförklaringar som tecknas mellan länsstyrelsen och aktörer verksamma i länet¹. Ett hållbarhetslöfte innebär att en aktör åtar sig att genomföra åtgärder ur ett eller flera av de regionala åtgärdsprogrammen och varje aktör förväntas integrera antagna löften i ordinarie verksamhet. Där möjligt samarbetar aktörer för att lösa problem och genomföra aktiviteter. Genomförandet följs upp årligen. Länsstyrelsen stöttar med råd kring finansieringsmöjligheter som till exempel klimatklivet, lokala naturvårdsprojekt (LONA) eller lokala vattenvårdsprojekt (LOVA).

Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart.

Arbetet med biologisk mångfald är långsamma processer som försenas och försvåras av strukturella förändringar i landskapet och kortsiktiga styrmedel. Skydd av värdefulla naturområden är en viktig del i att bevara biologisk mångfald, samt natur- och kulturmiljö. Andelen brukade åkrar och betesmarker minskar, vilket tillsammans med rationaliseringen av lantbruket hotar småbiotoper, kulturmiljöer och biologisk mångfald. Fler åtgärder som gynnar skötsel behövs, exempelvis med hjälp av samverkan, liksom incitament till ökad lönsamhet i lantbruket kopplat mot hållbart nyttjande.

Parallellt med den regionala samverkansprocessen nationella planen för miljöprovning av vattenkraften (NAP)² reviderades och fastställdes 2023 två bevarandeplaner för Natura 2000-områden. Under 2024 har länsstyrelsen arbetat med att revidera ytterligare sex planer som är tänkta

1 [Åtgärdsprogram inom miljömål. Länsstyrelsen Uppsalas webbplats](#)

2 [Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften. Länsstyrelsen Uppsalas webbplats.](#)

att fastställas under 2025. Revideringen syftar till att bevarandeplanen ska utgöra ett bättre underlag vid bedömning, prövning och tillsyn av områdena. I de aktuella områdena finns svämberoende naturtyper av högt nationellt värde.

Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas.

För att nå de tio nationella friluftsmålen i Uppsala län arbetar länsstyrelsen och andra regionala aktörer samordnat med friluftslivsfrågor. Friluftslivet i länet bidrar till folkhälsa, ökad kunskap om natur- och kulturmiljöer hos allmänheten och hållbar utveckling på landsbygden och i tätorterna.

Med syfte att underlätta arbetet med friluftslivsfrågor hos länets kommuner och andra aktörer har Länsstyrelsen i Uppsala län underhållit och utvecklat länets digitala samarbetsplattform för samverkan friluftsliv. Länsstyrelsen har också, tillsammans med länsstyrelserna i grannlänerna, fortsatt att arrangera frukostseminarier utifrån olika friluftslivsperspektiv (besöksräkning i naturen, kartläggning av områden för friluftsliv och samverkan kring vandringsleder).

Under utesäsongen 2024 genomförde länsstyrelsen en kampanj på sociala medier med flertalet inlägg och filmer kring allemansrätten.

Länsstyrelsen arbetar löpande med underhåll av stigar, eldplatser och toaletter med mera för att upprätthålla attraktiva besöksmål i länets naturreservat. Eftersom budgeten för skötsel av skyddad natur är minskad jämfört med de senaste åren och resurser per naturreservat är lägre än tidigare behöver länsstyrelsen dock dra ner på servicen. En minskad personalstyrka och att andra arbetsuppgifter behöver prioriteras innebär bland annat att träd som faller över stigar får ligga längre, vilket påverkar tillgängligheten i naturreservaten. Ved kan inte alltid fyllas på i den omfattning som den används, vilket betyder att besökare inte kan förvänta sig att det alltid finns ved vid eldplatserna.

Under året har länsstyrelsen anlagt en parkeringsplats i anslutning till ett naturreservat samt kompletterat en uthyrningsstuga med en eldplats. För att undvika ökade kostnader för underhåll har länsstyrelsen dragit ner på anläggning av nya anordningar till ett absolut minimum.

Under året har länsstyrelsen arrangerat "Vandring i landhöjningens spår" i Slada naturreservat och deltagit i Stadsskogens dag i Uppsala. Genom att möta människor ute i naturen sprids kunskap om länets natur och skyddade områden som besöksmål.

Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen.

Många myndigheter och kommuner i Uppsala län har utfört åtgärder för att ställa miljökrav i upphandlingar. Inom laborativ verksamhet arbetar sjukhus och universitet kontinuerligt med utfasning och substitution av farliga kemikalier.

Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Inom ramen för Uppsala läns regionala klimat- och energistrategi lyfts frågan om hållbar konsumtion och klimatpåverkan till följd av konsumtion som ett prioriterat område för åtgärder. Den regionala statistiken för klimatpåverkande utsläpp inbegriper inte utsläpp till följd av konsumtion, men den nationella statistiken visar på att klimatpåverkan från konsumtion är stor, ca 8 ton koldioxidekvivalenter per person och år. Sannolikt ser situationen liknande ut på regional nivå, vilket också statistik på regional och lokal nivå från 2019 i SEI:s konsumtionskompassen tyder på. Enligt Naturvårdsverket bör de globala utsläppen vara i genomsnitt högst 1 ton koldioxidekvivalenter per person och år till 2050.

I de regionala åtgärdsprogrammen för miljömålen inom Färdplan för ett hållbart län finns flera åtgärder kopplat till konsumtion.

I åtgärdsprogrammet för miljömässigt hållbar samhällsutveckling finns åtgärden Minska miljö- och hälsopåverkan från material och varor. Målet med åtgärden är att öka arbetet med att ta fram kemikalieplaner och rutiner, stärka kompetens, utöka tillsyn samt minska nedskräpning. I samma åtgärdsprogram finns även åtgärder som syftar till att minska nykonsumtionen, förebygga avfall och öka användningen av återbrukade produkter samt till en hållbar livsmedelskonsumtion och -produktion.

I åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan finns åtgärder som handlar om att minska konsumtionens klimatavtryck, exempelvis genom att ersätta fossil plast med återvunnen eller förnybar. Även i åtgärdsprogrammen för vatten respektive ekosystem och biologisk mångfald finns tydliga kopplingar till konsumtionens påverkan på vatten som resurs respektive biologisk mångfald genom åtgärder kopplat till inköp av hållbara varor och tjänster samt inspiration till länsinvånarna att göra mer hållbara val.

Begränsad klimatpåverkan Uppsala län

Sammanfattning för Begränsad klimatpåverkan - Uppsala län

De klimatpåverkande utsläppen har minskat i länet sedan 1990, framför allt beroende på minskad andel fossil uppvärmning. De största klimatpåverkande utsläppen i länet kommer från transport- respektive jordbrukssektorn. Personbilism fortsätter att dominera transportutsläppen. Länet arbetar för att skapa förutsättningar för fossilfri transport- och energiomställning samt effektivisering.

Utveckling i miljön och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan - Uppsala län

Miljömålet Begränsad klimatpåverkan bedöms endast på nationell nivå.

Åtgärdsarbete för Begränsad klimatpåverkan - Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Uppsala län implementerar länets klimat- och energistrategi bland annat med hjälp av Åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan inom Färdplan för ett hållbart län. 30 aktörer i länet har tecknat hållbarhetslöften för nya åtaganden inom det nya åtgärdsprogrammet med allt från fossilfri arbetspendling till energieffektivisering. Länsstyrelsen har tecknat hållbarhetslöfte som inkluderar exempelvis att driva på antagandet av en länsgemensam prioritering i drivmedelsupphandling.
- Länsstyrelsen i Uppsala län arbetar med effektproblematiken bland annat inom samarbetet Uppsalaeffekten och har påbörjat arbetet med att ta fram en regional elektrifieringsplan.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- För att minska energiförbrukningen i offentliga lokaler blev Enköpings kommun 2021 först i Sverige att använda EnOff-modellen, en upphandlingsform för energieffektivisering som utvecklats i samarbete med ENEFF, Upphandlingsmyndigheten och SKR. Modellen kombinerar en helhetssyn på energieffektivisering med lönsamhet och en flexibel, stegvis upphandling. Fokus ligger på de mest energikrävande fastigheterna, där åtgärder minskar

energianvändning och underhållsbehov. Pilotprojektet på Rombergaskolan, färdigt 2023, visar besparingar på 35% för värme och 39% för el. Även Fjärdhundraskolan och Gläntans omvårdnadsboende har genomgått effektiviseringsåtgärder.

- Flera kommuner i länet inklusive Älvkarleby och Östhammar arbetar med att öka egenproducerad solceller och undersöker möjligheten att lägga solceller på kommunägda byggnader. Uppsala kommun har kommit längst, statistik från 2023 visar att i kommunen finns nästan 77 MW solceller installerade, vilket är topp två i Sverige. Målet om 100 MW i kommungeografin kan komma att nås redan innan målåret 2030.
- Uppsala Klimatprotokoll driver ett brett nätverk i kommunen med olika arbetsgrupper som jobbar tematiskt med klimatåtgärder och uppföljning. Arbetet finansieras av deltagarna samt med medel från klimatklivet och forskningsutlysningar. Medlemmars samlade utsläpp av växthusgaser har minskat under perioden. För 2023 uppgår de inrapporterade utsläppen till totalt 366 tusen ton koldioxidekvivalenter. Resultatet för 2023 jämförs med avtalsperiodens första år 2021, som blir basår. Störst skillnad syns på utsläppen i scope 1 och 2, där minskningen är 22 procent. Utsläppen i scope 3 är oförändrad sett till hela perioden. Det ger en total minskning på åtta procent³.
- STUNS har tillsammans med kommunala skolkök drivit projektet Flex-o-mat⁴ som både kapat effekttoppar och ökat energieffektivisering i flera storkök i kommunen. Detta har nu börjat spridas till andra verksamheter i kommunen. Genom att flytta användningen av el i tid och undvika hög samtidig elbelastning i effektkrävande verksamheter som storkök, bad, bastu och tvättanläggningar i Fyrishov, UKK och Viktoria bidrar projektet till att kapa effekttoppar. Projektet genomförs av STUNS och Arenor och Fastigheter, projektet finansieras av Vinnova och Energimyndigheten.
- Region Uppsala arbetar utifrån ett energieffektiviseringsprogram för att minska energibehov i vårdanläggningar och andra byggnader inom regionens förvaltning. Huvudinriktningar inkluderar driftoptimering genom att definiera temperaturer, ställa in verksamhetstider och strukturera arbetet med felanmälan på inomhusklimat, kartlägga och följa upp samt utöka solcellsanläggningar i Region Uppsalas regi. Solcellsanläggningarna följs upp via <https://energiportalregion uppsala.se/>

3 [Klimatbokslut period V: 2021-2024 på webbplatsen Uppsala klimatprotokoll](#)

4 [Flex-o-mat effektutjämning för storköksverksamhet, på STUNS webbplats](#)

Åtgärder inom näringslivet

- Vattenfall värme fasade ut torven ur värmeverket i Uppsala år 2020. En stor del av värmeverkets resterande utsläpp kommer från plasten i avfallsförbränning och Vattenfall arbetar nu med flera aktörer i gemensamt projekt för att minska andelen fossil plast i det avfall som tas emot för förbränning. Jakten på plasten har haft finansiering från Klimatklivet och Vinnova och fortsätter nu inom Uppsala Klimatprotokoll. Vattenfall värme använder sig av ny teknik i form av Fossil Eye för att analysera plastinnehållet i avfall för att öka kunskap om utsläpp vid förbränning samt möjliggöra ett mer inriktat arbete med att minska plastandelen i olika delar av leverantörskedjan.
- Apoteas logistikcenter i Morgongåva arbetar med att utöka solcellsanläggning på byggnadstak med integrerade batterilösningar för att bidra till en mer jämn eltilförsel till nätet vid tider av överskottsproduktion.

Övriga åtgärder

- Uppsala Universitet arbetar med att minska utsläppen från transporter genom att bland annat kravställa att fossilfria drivmedel används vid transportuppdrag som utförs för Uppsala universitets räkning. Universitetet använder sig av upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier.
- Sveriges lantbruksuniversitet har som vision att vara klimatneutralt senast under år 2027. För att nå dit är sex fokusområden identifierade och arbete pågår i samtliga områden, dock med varierande resultat. Målet om fossilfri el är uppnått, och målet om fossilfri fjärrvärme och fjärrkyla är uppnått till 97%. Arbetet med att minska utsläpp från arbetsresor har gett resultat i form av bättre data, uppföljning och kommunikation om resepolicy fast med sämre resultat utsläppmässigt från utrikesresor som har ökat jämfört med nivåerna före pandemiåren 2020-2022, då resorna tillfälligt minskade.

Tillstånd och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan - Uppsala län

De klimatpåverkande utsläppen har successivt minskat i länet sedan 1990, framför allt beroende på minskad andel fossil uppvärmning. Från 1990 till 2022 har länets utsläpp minskat med 42 % och uppgick 2022 till 1,26 miljoner ton per år. Utsläppen från arbetsmaskiner minskade 2022 jämfört med tidigare år vilket reflekterar en avtrappning av den tidigare höga

byggtakten i länet. De indirekta utsläpp från konsumtion i bygg- och anläggningssektorn sjunker på ett liknande sätt. De största direkta klimatpåverkande utsläppen i länet kommer från transport-, jordbruks- och energisektorerna, där jordbruk nu utgör den näst största sektorn efter att torv fasats ur fjärrvärmeproduktionen. Privatbilism fortsätter att dominera transportsektorn. Pågående utbyggnad av laddinfrastruktur för elfordon och utökad tillgång till biodrivmedel i länet förbättrar förutsättningarna för minskade utsläpp, även för genomfartstrafik.

Utsläppen från kollektivtrafiken minskar tack vare infasning av biodrivmedel och elektrifiering. Samtidigt ökar biltrafiken, där bland annat pendling till Uppsala stad från kringliggande orter ökar (undantag 2020). Arbetspendling till Stockholm utgör en dominerade del av pendlingsflödet ut ur länet. Ytterligare ansträngningar behövs för att minska trafiken och skapa effektivare transportlösningar. Infrastruktur för gång och cykel, samt biodrivmedel och laddning av elfordon är viktigt för att nå de nationella klimatmålen.

Länstransportplanen 2021 ökar satsningar på fossilfri transport, dock krävs ytterligare åtgärder för att utveckla tillgång till fossilfria drivmedel och laddinfrastruktur samt öka samhällets transporteffektivitet. Arbetet med eleffektproblematiken har belyst vikten av sektorsövergripande arbete med elektrifiering, och stamnätsförstärkning som genomförs 2024 möjliggör en utbyggnad av laddinfrastruktur som gynnar transportomställning.

Uppsala län har en fortsatt hög befolkningsökning och behov av nya bostäder. Kopplat till fyrspårssatsningen mellan Stockholm och Uppsala byggs nya orter längs järnvägsstråket vilket medför ett stort behov av långsiktig planering för klimat- och energieffektiva lösningar i både bygg- och bruksskeden av byggnader, samt hållbara transporter.

Frisk luft Uppsala län

Sammanfattning för Frisk luft – Uppsala län

För att nå och hålla målet behöver ytterligare åtgärder vidtas, främst för att minska utsläppen från vägtrafik, som är den största källan till utsläpp av partiklar och kväveoxider i Uppsala län.

Utveckling i miljön och målbedömning för Frisk luft – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NÄRA

Åtgärdsarbete för Frisk luft – Uppsala län

I Uppsala län är de största problemen med luftföroreningar kopplade till kvävedioxid. Historiskt har det även förekommit problem med partiklar (PM10) i Uppsala stad.

För att klara EU:s miljökvalitetsnormer (MKN) för partiklar och kvävedioxid har Uppsala kommun tagit fram Åtgärdsprogram för bättre luftkvalitet. Programmet ska revideras vid behov eller vart sjätte år. Det första åtgärdsprogrammet fastställdes 2006. MKN för luftkvalitet uppnåddes inte under programperioden och under åren 2013 och 2014 omprövades programmet. Åtgärdsprogram för bättre luftkvalitet 2014-2021 faställdes 2015⁵. Uppsala kommun gjorde ytterligare en omarbetning under 2021 och Åtgärdsprogram för kvävedioxid och handlingsplan för luftkvalitet 2022-2027 gäller från 2022⁶.

Utvecklingen för att nå miljökvalitetsmålet för frisk luft till 2030 bedöms som Nära.

EU-kommissionen har i november 2024 antagit ett nytt luftkvalitetsdirektiv med nya normer för luftkvalitet som ska uppfyllas senast 2030. Direktivet innehåller även nya krav på utvärdering av luftkvalitet och hur åtgärdsprogram för att förbättra luftkvalitet ska upprättas. De nya kraven ska vara genomförda i svensk lagstiftning senast den 11 december 2026⁷.

5 [Omprövning av Åtgärdsprogram för kvävedioxid och partiklar \(PM10\) i Uppsala. Hämtas på Uppsala kommuns webbplats.](#)

6 [Åtgärdsprogram för kvävedioxid-Uppsala kommuns handlingsplan för Luftkvalitet 2022-2027. Publikationen finns på Uppsala kommuns webbplats.](#)

7 [Nytt direktiv för renare luft i Europa. Nyhet på Naturvårdsverkets webbplats.](#)

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen har tillsyns- och prövningsansvar för flera industriella verksamheter. Vid tillsyn eller prövningsärende granskas och bedöms verksamheternas miljöpåverkan, som till exempel utsläpp till luft.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i Uppsala län har arbetat aktivt med olika åtgärder för bättre luftkvalitet, genom information om minskad användning av fossilt bränsle, alternativa bränslen, laddstationer för elfordon. På kommunal nivå arbetas det på hållbart resande genom att minska egna transporter och främja kollektivtrafik, cykling och gång⁸.
- Luftmätningar på Vaksalaskolans skolgård gjordes under hösten 2023⁹.
- Beräkningar av trafikflöden (i riskzonen) innan miljö kvalitetsmål eller miljö kvalitetsnorm överskrids har genomförts (beräkningarna användas till uppföljning och bevakning av luftkvaliteten).
- Under 2023 har Uppsala kommun påbörjat arbetet med att samordna tolkning av gällande lagstiftning för luftföroreningar i planeringen samt utreda effekt av miljözon klass 2 respektive klass 3 i centrala Uppsala.
- Förberedelser och samordning har genomförts inför luftvårdsförbundets kommande mätningar (2023-2024) av luftföroreningar på Vaksalaskolans skolgård närmast Väderkvarnsgatan¹⁰.
- Uppföljning av tidigare genomförd åtgärd med trafikomläggning på Kungsgatan¹¹.

Tillstånd och målbedömning för Frisk luft – Uppsala län

Det är svårbedömt men troligen möjligt att nå miljö kvalitetsmålet Frisk luft i Uppsala län till 2030 med idag beslutade styrmedel. De preciseringar som är svårast att nå är de som gäller kvävedioxid längs vissa gatuavsnitt i Uppsala stad. Idag pågår ett arbete med att klara miljö kvalitetsnormerna (MKN) för kvävedioxid i Uppsala stad. Trots att många åtgärder har

8 [Åtgärdsprogram för kvävedioxid-Uppsala kommuns handlingsplan för Luftkvalitet 2022–2027. Publikationen finns på Uppsala kommuns webbplats.](#)

9 [SLB rapport 11:2024 Mätningar av halter partiklar PM10 och PM2.5 samt kvävedioxid NO2 vid Vaksalaskolan i Uppsala. Rapporten finns på SLB analys webbplats.](#)

10 Rapportering av Uppsalas luftkvalitetsarbete under 2023. Länsstyrelsen i Uppsala län dnr 8736-2024

11 [Åtgärdsprogram för bättre luftkvalitet. Publikationer på Uppsala kommuns webbplats.](#)

vidtagits för att få ner halterna av dessa föroreningar så överskrids eller riskerar MKN att överskridas under år med ogynnsam väderlek.

Halterna av luftföroreningar (bensen, bensapyren, butadien, formaldehyd, partiklar (PM 2,5 och PM 10), marknära ozon, ozonindex, kvävedioxid och ”korrosion på kalksten”) överskrider inte risken för påverkan på bl.a. kulturföremål.

Partiklar (PM10, PM2,5) och kvävedioxid

Miljö kvalitetsnormerna och Miljö kvalitetsmålen för luft 2023 klarades för partiklar och kvävedioxider vid Uppsala kommuns mätstation på Kungsgatan.

Sedan flytten av mätstationen 2017 (från Kungsgatan 42 till Kungsgatan 67) har resultatet visat på högre halter som bidrar till överskridande av dygns- och timnormerna för kvävedioxider. En orsak bedöms kunna vara starkare vindriktning på den västra sidan av Kungsgatan jämfört med den tidigare östra. Skiftet påverkar även halterna för partiklar.

Bensen

Bensen mäts inte varje år eftersom halterna i regionen är relativt låga. Halterna av bensen i bakgrundsmiljön, det vill säga de halter som boende i tätorter normalt utsätts för, har sjunkit kontinuerligt sedan år 1999.

Nationella miljö kvalitetsmålet för bensen klaras i urban bakgrundsluft i Stockholm 2011 och 2019 gjordes indikativa mätningar av bensen i Uppsala och Stockholm, halterna var lägre än miljö kvalitetsmålet.¹²

Biltrafiken är den största källan till bensenutsläpp eftersom bensen innehåller bensen. Bensen är även en av de lättflyktiga kolväteföreningar (VOC) som kan frigöras vid förbränningsprocesser. Den minskande trenden beror sannolikt främst på miljöklassning av bensen (lägre bensenhalter) men även ny motorteknik samt åtgärder för att minska avdunstningsförluster från bilar och bensindistribution har haft betydelse¹³.

Butadien och formaldehyd

Det saknas underlag för uppföljning av butadien och formaldehyd i Uppsala län.

12 [SLB rapport 18:2024 Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund år 2023. Rapporten finns på SLB analys webbplats.](#)

13 [Luftguiden Handbok om miljö kvalitetsnormer för utomhusluft. Publikationen finns på Naturvårdsverkets webbplats.](#)

Marknära ozon och korrosion

Den långväga transporten av ozon från kontinenten svarar för huvuddelen av det marknära ozonet i Uppsala län. Det saknas underlag för att bedöma omfattning av ozon i länet, men regionalt ses en stigande trend. Orsaken bedöms bero på trafikens minskade utsläpp av kväveoxid. Nästan all kväveoxid i stadsmiljö omvandlas till kvävedioxid genom en reaktion med ozon.¹⁴

Bara naturlig försurning Uppsala län

Sammanfattning för Bara naturlig försurning – Uppsala län

Uppsala län har mindre problem med försurning än landet i övrigt. Det beror på att de kalkrika jordarna som täcker länet ger marken, sjöar och vattendrag ett naturligt gott skydd mot effekten av försurande nedfall. Mer än 80 procent av länets skogsmark har låg eller måttlig surhetsgrad. Nedfallet av försurande ämnen är däremot inte lägre över Uppsala län än i övriga delar av Sverige. Snarare finns risken att det är något högre än genomsnittet, beroende på att regionen är tätbefolkad och har en hög tillväxt.

Utveckling i miljön och målbedömning för Bara naturlig försurning – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? JA

Åtgärdsarbete för Bara naturlig försurning – Uppsala län

Industrisektorn är den dominerande utsläppskällan av svaveldioxid i Uppsala län. Utsläppen minskade kraftigt under 1990-talet och är idag på en betydligt lägre nivå tack vare krav på sänkta svavelhalter i fossila drivmedel.

¹⁴ [SLB rapport 18:2024 Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund år 2023. Rapporten finns på SLB analys webbplats.](#)

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Uppsala län tillämpar bästa tillgängliga teknik (BAT) i prövningsärenden som rör utsläpp av svavel till luft.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i Uppsala län tillämpar bästa tillgängliga teknik (BAT) i prövningsärenden som rör utsläpp av svavel till luft.

Tillstånd och målbedömning för Bara naturlig försurning – Uppsala län

Målet nås med i dag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2023, men det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Markanvändningens bidrag till försurningen är förhållandevis liten i länet. På grund av jordartens buffrande egenskaper kan man inte utläsa att effekterna av försurande utsläpp och nedfall påverkar miljötillståndet i någon tydlig riktning.

Försurande ämnen gör att material vittrar snabbare, till exempel byggnader, konstruktioner och kulturhistoriskt värdefulla föremål. I mark påverkas rörledningar och fornlämningar. Tyvärr saknas kunskap om hur Uppsala läns fornlämningar påverkas av försurande nedfall.

EU:s utsläppsdirektiv har bidragit till minskade utsläpp av försurande ämnen, vilket gör att belastningen över länet minskar. Eftersom regionen är expansiv och under stark tillväxt är det dock även fortsättningsvis viktigt att energi-, industri- och vägtrafiksektorn fortsätter att minska sina utsläpp av svaveldioxid och kväveoxider så att inte problem uppstår.

Giftfri miljö Uppsala län

Sammanfattning för Giftfri miljö – Uppsala län

I Uppsala län arbetar myndigheter, kommuner och näringslivet aktivt med att minska utsläpp av skadliga ämnen till miljön genom såväl kommunikativa, strategiska som konkreta åtgärder. Trots goda exempel på miljöförbättrande arbeten bedöms utvecklingstrenden oklar i Uppsala län. Trendbedömningen beror på att frågan är mångfacetterad och svårbedömd där hänsyn även tas till försämrande åtgärder såsom ökade utsläpp samt oklarheter kring tillkomst av nya skadliga ämnen.

Utveckling i miljön och målbedömning för Giftfri miljö – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är OKLAR
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Giftfri miljö – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen arbetar med regionala åtgärdsprogram för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart län. Aktörer från bland annat myndigheter, kommuner och näringsliv har tecknat hållbarhetslöften för vatten där en del åtgärdsarbete bidrar till miljömålet Giftfri miljö.
- Länsstyrelsen arbetar med att ta fram en lägesbild över vilka förorenade områden som kan vara högst prioriterade att inventera och utreda utifrån risker för miljön och människors hälsa från PFAS. Arbetet ingår i regeringsuppdraget PFAS-förorenade områden (RUPFO).
- Länsstyrelsen har påbörjat arbete med förorenade sedimentområden genom nationella Sedimentsamverkan (SESAM). Beviljade bidragsmedel har lett till att verifierande fältprovtagningar för PFAS och sediment har utförts på några platser i länet under 2024. Provtagningarna har bidragit till att miljögifter har konstaterats i ytvatten och sediment från två av länets ytvattenförekomster. Länsstyrelsen har sökt ytterligare bidragsmedel för nya verifierande fältprovtagningar av PFAS och sediment under åren 2025 och 2026.
- Länsstyrelsens arbete med att vid behov åtgärda konstaterat förorenade områden fortgår. I Uppsala län har efterbehandling

avslutats i 90 områden och det finns pågående åtgärder i 132 områden. Totalt finns 68 potentiellt eller konstaterat förorenade områden i länet med riskklass 1, vilket är den högsta riskklassen.

- Region Uppsala i samarbete med Uppsala universitet genomför ett projekt vid Akademiska sjukhuset för att rena sjukhusets avloppsvatten från antibiotika och antibiotikaresistenta gener.
- Region Uppsala deltar, tillsammans med Västra Götalandsregionen och Göteborgs universitet, i ett projekt för att minska spridningen av antibiotikaresistens från sjukhus.
- Region Uppsala arbetar med att öka medvetenheten om läkemedels miljöpåverkan och arbetar löpande med att försöka minska förskrivningen av miljöbelastande substanser.
- Region Uppsala arbetar kontinuerligt med att registrera samtliga kemikalier i kemikaliehanteringssystemet klara, samt föra dialog och informera berörda verksamheter gällande särskilt farliga ämnen (SVHC-ämnen).
- Region Uppsala ställer krav vid upphandling av laboratorie-kemikalier och kemiska produkter för att i möjligaste mån undvika inköp av miljö- och hälsofarliga kemikalier och produkter.
- Region Uppsala stöttar sjukhuslaboratoriets arbete med kunskap och rutiner för utsläpp av farliga kemikalier i avloppsnätet och för hantering av kemiskt avfall.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Älvkarleby kommun arbetar aktivt med utfasning av icke miljömärkta kemikalier i förbrukningsmaterial och engångsprodukter inom lokalvården. Idag är 100% av kemikalierna och förbrukningsmaterialen miljömärkta och för engångsprodukter ligger andelen på runt 50%.
- Älvkarleby kommun arbetar kontinuerligt med att fasa ut miljögifter i förskolans måltidsservice genom att inventera och fasa ut icke miljömärkta redskap och inventarier. Detta sker inom ramen för Operation Giftfri förskola.
- Uppsala kommun har utvecklat stöd till verksamheter gällande miljö- och hälsofarliga ämnen på sitt intranät.
- Uppsala kommun arbetar aktivt med utökade hållbarhetskrav och uppföljningar i upphandlingar, där kemikalier har ett utökat fokus.
- Uppsala kommun arbetar aktivt med att utveckla åtgärder för att nå målet en Giftfri miljö, vad gäller livsmedel, plast och miljö- och hälsofarliga åtgärder.

Tillstånd och målbedömning för Giftfri miljö – Uppsala län

Miljömålet Giftfri miljö kommer inte att nås till 2030 i Uppsala län och utvecklingstrenden är oklar. I Uppsala län arbetar olika aktörer för att minska utsläpp av miljögifter men samtidigt förekommer ökade utsläpp. Detta medför att utvecklingen är mångfacetterad och svårbedömd. Det finns även oklarheter kring utvecklingen av såväl nya utsläppskällor som nya miljögifter, vilket bidrar till komplexitet i bedömningar. Utsläppen till länet kommer inte enbart från regionala eller nationella källor utan även från internationella utsläpp. Till exempel medför atmosfärisk deposition av kvicksilver och bromerade difenyletrar (flamskyddsmedel) att samtliga ytvattenförekomster i Sveriges klassats till att de inte uppnår god kemisk status enligt EU:s ramdirektiv för vatten.

Uppsala län är en expansiv region med ökande befolkning och hög tillväxttakt vilket innebär ytterligare svårigheter att uppnå miljömålen. Det krävs bättre kunskap om farliga kemiska ämnen samt om miljögifters förekomst, spridning och effekter på människor och miljö. I Uppsala län görs många insatser för att nå miljökvalitetsmålet men ytterligare insatser behövs inom bland annat tillsyn och prövning, översyn av befintliga tillstånd och kontrollprogram, tillsynsvägledning gentemot kommunerna samt att beakta miljökvalitetsnormerna för vatten. Med tillräckliga resurser skulle tillsynsmyndigheter kunna genomföra mer planerad och förebyggande riskbaserad tillsyn utifrån miljöproblem i stället för händelsestyrd tillsyn.

Arbetet med att undersöka och vid behov åtgärda konstaterat förorenade områden fortgår. Takt i efterbehandlingsarbetet behöver öka så att spridning av föroreningar till grund- och ytvatten samt sediment förhindras och därmed motverka risken att större områden förorenas. För att nå en ökning krävs fortsatt sOk. tatliga anslag från Naturvårdsverket för arbetet samt prioritering av egeninitierad tillsyn. Kommunerna behöver rikta ökade resurser för att möjliggöra egeninitierad tillsyn.

Utsläppsminskande åtgärder för spridning av miljögifter i länet sker genom prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter. Det behövs utökad och mer effektiv recipientkontroll via verksamheters egenkontroll, samordnad recipientkontroll samt regional- och nationell miljöövervakning. För att minska miljö- och hälsoproblem från konsumtionssamhället krävs att åtgärder vidtas regionalt, nationell och internationellt. Stärkt kemikalielagstiftning och kraftfullare tillämpning av miljöbalkens hänsynsregler behövs så att allt fler farliga ämnen begränsas och förbjuds.

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen anses vara hög. I Uppsala län förekommer PFAS i dricksvatten vilket medför att vattenproducenter behöver rena vattnet. Enligt övervakningsresultat förekommer även höga halter av PFAS i grundvatten såväl som i ytvatten. Livsmedelsverket har sedan 1996 årligen analyserat miljögifter i blod och modersmjölk hos förstföderskor i Uppsala län¹⁵. Resultaten visar på både ökning och minskning av olika miljögifter.

Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoeffekter

Kunskapen om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper är svårbedömd. Trots att omfattande kunskap finns kring ämnens kemiska egenskaper fortlöper en stadig tillströmning av nya ämnen som sätts i bruk och där gedigen kunskap saknas. Därtill är den så kallade cocktaileffekten, att bedöma den totala effekten av samtliga ämnens miljö- och hälsoeffekter, svårbedömd liksom effekter av långvarig exponering.

Skyddande ozonskikt Uppsala län

Sammanfattning för Skyddande ozonskikt – Uppsala län

Internationella satsningar har gjort att utsläppen av ozonnedbrytande ämnen; klorfluorkarboner (CFC), köldmedier, lustgas och andra kväveföreningar, har minskat. Ozonskiktet är dock tunnare än innan nedbrytningen började. Mätdata visar att återväxten kan ha påbörjats och att utsläppen av flera ozonnedbrytande ämnen fortsätter att minska¹⁶. Återhämtningen är dock fortfarande osäker. För att målen ska nås krävs att företag, tillsynsmyndigheter och allmänhet får information om rätt hantering av avfall som innehåller CFC. Det behövs också kunskap och information om hantering och användning av gödsel inom jordbruket. För att minska utsläpp av kväveföreningar är tillståndsprövning vid Miljöprövningsdelegationen viktig. I tillståndsprövningen sätts villkor för att begränsa utsläpp av kväveföreningar.

15 [Undersökningar av miljöföroreningar i modersmjölk och blod på Livsmedelsverkets webbplats](#)

16 [Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024. Publikationen finns på Naturvårdsverkets webbplats](#)
Alternativ: [Uppföljning av Sveriges miljömål på Naturvårdsverkets webbplats](#)

Utveckling i miljön och målbedömning för Skyddande ozonskikt – Uppsala län

Miljömålet Skyddande ozonskikt bedöms endast på nationell nivå.

Åtgärdsarbete för Skyddande ozonskikt – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Vid prövning av tillståndspliktig verksamhet meddelar Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Uppsala län villkor för att begränsa utsläpp av kväveoxider, ammoniak och lustgas från bland annat förbränningsanläggningar. Verksamheter för djurhållning meddelas villkor för att begränsa utsläpp av ammoniak. Utsläppsnivåerna bestäms utifrån miljöbalkens bestämmelser om bästa möjliga teknik (BMT) och vilka kostnader som är rimliga i förhållande till nyttan av åtgärden. Utsläpp från industriutsläppsverksamheter (IED-verksamheter) regleras även av EU:s branschvisa krav på bästa tillgängliga teknik (BAT).

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Miljönämnderna i Uppsala län utövar tillsyn över hanteringen av köldmedier, framför allt genom att granska operatörens eller verksamhetsutövarens årliga köldmedierrapporter.
- Region Uppsalas program för miljö och hållbarhet 2023–2026 har som mål att minska användning av kemiska produkter innehållande särskilt farliga kemiska ämnen (SVHC-ämnen).

Tillstånd och målbedömning för Skyddande ozonskikt – Uppsala län

Målet bedöms inte regionalt, men enligt Naturvårdsverkets bedömning förväntas en globalt säkerställd påbörjad återväxt ske under perioden 2020–2040¹⁷. Prognosen förutsätter att arbetet inom FN beträffande Montrealprotokollet fortsätter att vara framgångsrikt.

De senaste 20 åren har utsläpp av ozonnedbrytande ämnen minskat. Påverkan på ozonskiktet kommer främst från utsläpp utanför Sveriges gränser, men det finns fortfarande nationella utsläpp som vi behöver hantera. Dessa kommer exempelvis från hantering av uttjänta produkter,

¹⁷ [Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024. Publikationen finns på Naturvårdsverkets webbplats](#)
Alternativ: [Uppföljning av Sveriges miljömål på Naturvårdsverkets webbplats](#)

varför utsläppsmängden beror av hur väl avfallshanteringen fungerar. Andra källor till utsläpp är jordbruk och förbränning av fossila bränslen, som båda är källor till lustgas.

Den största utsläppskällan av CFC i Sverige är byggnadsmaterial från rivningsverksamhet. CFC finns bland annat i isoleringsmaterial och markskivor. För att minska utsläppen av CFC och komma framåt mot måluppfyllelse bör insatser göras för att öka ett korrekt omhändertagande av CFC-haltigt byggnadsmaterial. För detta behöver kommunikation och samordning mellan de kommunala byggnads- och miljönämnderna utvecklas. Kommunernas tillsyn över användningen av köldmedier är fortsatt viktig, liksom hantering av illegala avfallstransporter.

Säker strålmiljö Uppsala län

Sammanfattning för Säker strålmiljö – Uppsala län

Antalet fall av hudcancer i Uppsala län har en hög nivå jämfört med tidigare år. Det är därför fortsatt viktigt att skydda oss från solens ultravioletta strålning och ändra våra vanor kring solexponering. Det är särskilt viktigt att barn har tillgång till skuggiga platser på lekplatser och skolgårdar. Kommunerna arbetar med detta när detaljplaner och bygglov tas fram och även i miljötillsynen.

Utveckling i miljön och målbedömning för Säker strålmiljö – Uppsala län

Miljömålet Säker strålmiljö bedöms endast på nationell nivå

Åtgärdsarbete för Säker strålmiljö – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- I detaljplans- och bygglovsarbete bevakar länsstyrelsen utemiljöer för barn vid fritidshem, förskolor, skolor med mera, bland annat vad gäller behovet av skugga.
- Länsstyrelsen bevakar att tillräckligt avstånd till bland annat kraftledningar och nätstationer iakttas.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i länet utövar tillsyn av solarier för att säkerställa att kraven efterlevs.
- Kommunerna informerar om radon på sina webbsidor och ger råd till kommuninvånarna via telefon, bland annat om hur man går till väga för att få en radonmätning genomförd. Kommunerna tar upp radonfrågan i sin miljötillsyn över skolor, vårdboenden och bostadsfastigheter.
- Heby kommun har ett pågående tillsynsprojekt där man genomfört uppföljning av radonmätningar som fastighetsägare till flerfamiljshus skickat in till kommunen. Detta projekt ska bidra till en bättre överblick över radonhalterna i flerfamiljshus i kommunen.
- Kommunerna i länet uppmärksammar frågan om elektromagnetiska fält i den fysiska planeringen.

Tillstånd och målbedömning för Säker strålmiljö – Uppsala län

Hudcancer ökar fortsatt i Sverige och i flera andra länder¹⁸. Trenden i Uppsala län visar på ett ökande antal fall av malignt melanom även om det varierar mellan åren. Antalet fall av den mindre farliga hudcancerformen, skivepitelcancer, har gått ner från tidigare rapporteringsår men håller en fortsatt hög nivå. Det är därför fortsatt viktigt att vi skyddar oss från solens ultraviolettera strålning och ändrar våra vanor kring solexponering, då det bland annat är den enskilda individens beteende som avgör vilken risk som föreligger för skador på huden. Målet bedöms inte regionalt, men enligt Strålsäkerhetsmyndighetens bedömning är strålsäkerheten godtagbar inom flera områden förutom exponering av ultraviolett strålning.

Ultraviolett strålning

Antalet fall av hudcancer i länet visar en ökande trend över tid. För att bryta trenden behöver invånarnas solvanor ändras och exponeringen för ultraviolett strålning minska¹⁹. Detta är extra viktigt för barn och unga eftersom de är särskilt känsliga. En minskad exponering kan bland annat åstadkommas genom att länsstyrelsen och länets kommuner i högre grad, både i den fysiska planeringen och genom tillsyn enligt miljöbalken, bevakar att det finns skuggiga områden på lek- och uteplatser, på skolgårdar samt i parker. I miljötillsynen är det viktigt att bevaka att 18-årsgränsen hålls i solarieverksamheter. För att uppnå miljömålet är det

¹⁸ [2024:08 Rapport från SSM:s vetenskapliga råd om ultraviolett strålning 2023. Rapporten finns på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁹ [2024:08 Rapport från SSM:s vetenskapliga råd om ultraviolett strålning 2023. Rapporten finns på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

viktigt att information om att skydda sig mot för hög UV-strålning förmedlas till kommunernas invånare genom exempelvis informationskampanjer sommartid.

Ingen övergödning Uppsala län

Sammanfattning för Ingen övergödning – Uppsala län

Övergödningen i sjöar, vattendrag och hav är ett stort miljöproblem i Uppsala län. Utsläppen från reningsverk, enskilda avlopp, dagvatten och jordbruk orsakar algblomning och försämrad vattenkvalitet. Den snabba tillväxttakten i regionen ställer stora krav på en god vattenplanering och ökad åtgärdstakt för att nå miljömålet. Arbete genom kontinuerligt kraftfulla åtgärder måste komma till stånd för att nå miljökvalitetsmålet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ingen övergödning – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ingen övergödning – Uppsala län

De viktigaste åtgärderna för att minska övergödningen är minskat näringsläckage från jordbruket, enskilda avlopp, dagvatten och reningsverk. Internbelastning identifieras i ökad utsträckning som en bidragande orsak till övergödning. Länets kommuner arbetar med tillsyn av enskilda avlopp och med att ta fram vatten- och avloppsplaner (VA-planer). Det är positivt att avlopps- och dagvattenfrågorna i större utsträckning beaktas i det kommunala planarbetet. Allt fler lantbrukare blir medvetna om hur de kan minska näringsläckaget från sina marker. Från Länsstyrelsens sida pågår ett aktivt arbete för att bilda grupper som jobbar tillsammans i avrinningsområden med stor andel jordbruksbelastning. Strukturkalkning, fosfordammar och kalkfilterdiken är möjliga åtgärder som kan få stor effekt på fosforläckaget från jordbruksmark.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Vattenförvaltningens underlag och miljökvalitetsnormerna (MKN) för vatten har tillämpats i länsstyrelsens plan- och miljöprövningsärenden.
- Inom projektet Greppa Näringen samarbetar Jordbruksverket, LRF, länsstyrelserna och lantbruksföretag för att bedriva gruppaktiviteter och enskild rådgivning till lantbrukare. Syftet är att inspirera och motivera till åtgärdsarbete för minskat kväve- och fosforläckage.
- Länsstyrelsen vägleder kommunerna i deras översikts- och detaljplanering så att miljökvalitetsnormerna för vatten kan följas.
- EU-projektet LIFE IP Rich Waters syftar till att effektivisera åtgärdsarbetet i Norra Östersjöns vattendistrikt och bidra till uppfyllandet av EU:s vattendirektiv. Länsstyrelsen deltar i fyra delprojekt varav två syftar till att minska övergödningens påverkan. Projektet avslutas 2024.
- Länsstyrelsen beslutar årligen om statliga bidrag för lokala vattenvårdsåtgärder, LOVA-bidrag, till projekt som syftar till att minska övergödningen.
- Länsstyrelsen har under året påbörjat revideringen av Åtgärdsprogram för vatten inom Färdplan för ett hållbart län. Inom Fokusområde näringsämnen har aktörerna tecknat sammanlagt 49 hållbarhetslöften, de flesta med syfte att minska belastning från primärproduktion.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Enköpings kommun har under ett antal år arbetat med åtgärder för att minska övergödningen. Under 2024 har några mindre våtmarker anlagts. Trots att åtgärder genomförs går det ännu inte att se någon förbättring i vattenkvaliteten i kommunen.
- Uppsala kommun har påbörjade eller planerade arbeten med våtmarker och fosfordammar i Dalbyviken i Hammarskog, Kung Björns våtmark i Hågadal, Vittja kvarngården fosfordammar, Kambo gård och Åloppebäcken.
- Uppsala kommun har påbörjar förstudier i syfte att genomföra åtgärden fosforfällning i sjöarna Ramsen och Lötsjön.
- Uppsala kommun har utvecklat en webbtjänst som syftar till att återanvända hästgödsel från kommunens hästgårdar istället för att köra den till destruktion. Åtgärden ger en ökad omsättning vilket minskar läckaget från gödselplattorna.
- Uppsala kommun deltar i "Det stora fosforklivet", ett samverkansprojekt där kommunen tillsammans med SLU

undersöker möjligheten att anlägga fosfordammar på kommunala jordbruksytor.

Tillstånd och målbedömning för Ingen övergödning – Uppsala län

Övergödning är ett stort miljöproblem i Uppsalas sjöar, vattendrag och kustområden. Enligt de bedömningar som länsstyrelsen gjort har 46 procent av sjöarna, 77 procent av vattendragen och 80 procent av kustområdena sämre än god näringsstatus. Dessa vatten uppnår inte heller kraven i EU:s vattendirektiv avseende ekologiska värden, det vill säga uppnår inte god ekologisk status. Detta beror på att Uppsala län har omfattande jordbruk samt flera stora och mellanstora orter där bidraget av näringsämnen från reningsverk påverkat miljön negativt. Även dagvatten och enskilda avlopp påverkar halten av näringsämnen i sjöar, vattendrag och kustområden.

Det är svårt att utläsa trender i fosfor- och kvävebelastningen. Naturliga variationer som nederbördsmängd och flöden har stort inflytande på transporterad mängd. Beräkningar av fosfortransporter i de större åarna visar att fosfortransporten måste minska med åtskilliga ton för att preciseringen god ekologisk status ska uppnås. Trenden ses därför som fortsatt negativ i Uppsala län.

Länsstyrelsen bedömer att målet inte är möjligt att uppnå till 2030. Övergödning är ett av de största miljöproblemen i länet och det saknas tillräckliga styrmedel för att uppnå målet. Det finns åtgärder som teoretiskt skulle kunna leda till att målet uppnås, men styrmedel för att genomföra åtgärderna saknas, liksom finansieringsmöjligheter.

Utvecklingen för miljö kvalitetsmålet Ingen övergödning är negativ. Det krävs kraftfulla åtgärder för att miljö kvalitetsmålet ska kunna nås, och prognosen är att dessa inte kommer genomföras till måläret. Åtgärdstakten behöver öka, och även om flera stora åtgärdsprojekt har påbörjats förväntas det ta lång tid innan effekterna av dessa åtgärder får fullt genomslag i miljön.

I arbetet med implementering av EU:s vattendirektiv tar Vattenmyndigheterna i respektive distrikt fram ett omfattande åtgärdsprogram för att precisera åtgärder samt åtgärdsomfattning. Arbetet ska genomföras av myndigheter och kommuner. Förhoppningen är att detta kommer ge ökad kunskap och riktning för åtgärdsarbetet samt aktualisera nödvändigheten av att genomföra åtgärder för att minska övergödningens problematiken i Uppsala län.

Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten

Sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten ska uppnå minst god status för näringsämnen enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Länsstyrelsens arbete med ett åtgärdsprogram för att uppnå minst god ekologisk status pågår. Det krävs ytterligare åtgärder och styrmedel för att uppnå miljökvalitetsmålet.

Tillämpningen av de miljökvalitetsnormer som gäller i vatten behöver tydliggöras och implementeras i till exempel prövning- och tillståndsprocesser. De åtgärder som redan nu finns och har påvisad effekt, så som våtmarker, kalkfilterdiken och strukturkalkning måste genomföras i större omfattning för att länets vattenförekomster ska uppnå god status med avseende på näringsämnen och biologiska kvalitetsfaktorer som påvisar påverkan från näringsämnen.

Tillstånd och påverkan i havet

Inga kustvatten i Uppsala län uppnår god ekologisk status på grund av övergödning. Utsläpp av växtnäring har minskat tack vare åtgärder inom jordbruk och avlopp, men för att klara miljökvalitetsnormerna krävs ytterligare kraftfulla åtgärder.

Aktionsplanen för Östersjön, BSAP, har som mål att återställa Östersjöns näringsstatus till den som rådde under 1950-talet. Planen baseras på officiella utsläppssiffror i Östersjöländerna och en beräkningsmodell som utgick från de bästa kunskaperna man hade då. BSAP innebär att länderna har åtagit sig olika stora minskningsbeting för kväve och fosfor, dessa är dock inte juridiskt bindande. Havet bedöms idag inte uppnå god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen (2010:1341).

Levande Sjöar och vattendrag Uppsala län

Sammanfattning för Levande sjöar och vattendrag – Uppsala län

I Uppsala län är den fysiska påverkan från jordbruket stor. Många vattendrag är rensade och uträtade och deras avrinningsområden är utdikade. Vandringshinder är vanliga. Drygt hälften av vattendragen är påverkade av övergödning. Majoriteten av sjöarna är sänkta, cirka hälften övergödda och många tidigare sjöar är torrlagda. Utsättning av främmande arter och stammar riskerar att påverka den biologiska mångfalden negativt.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande sjöar och vattendrag – Uppsala län

För att öka förutsättningarna för att nå de vattenrelaterade miljömålen har Länsstyrelsen i samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd och aktörer i länet tagit fram ett regionalt åtgärdsprogram för vatten inom ramen för Färdplan för ett hållbart län. Åtgärdsprogrammet för vatten syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till hållbar vattenanvändning och minskad påverkan på länets vatten, såväl ytvatten som grundvatten. Åtgärdsgenomförandet är fortfarande lågt och de flesta aktiviteterna är av förberedande karaktär; upprätta samverkan, ta fram åtgärdsprogram, utreda kunskapsläget, påbörja projekt och utföra kunskapshöjande insatser.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen förstärker sitt samverkansarbete genom en regional vattensamverkansgrupp med kommunerna. Syftet är att stötta kommunerna i deras arbete med Åtgärdsprogram för vatten inom Färdplan för ett hållbart län²⁰. Under 2024 har åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald reviderats och beslutats. Revideringen av åtgärdsprogrammet för vatten har påbörjats.
- Länsstyrelsen har reviderat och implementerat en regional vattenförsörjningsplan.
- Länsstyrelsen har genomfört en informationsträff med tema vatten i samhällsplaneringen riktad till kommunernas planarkitekter.
- Vattenförvaltningens underlag och miljö kvalitetsnormerna (MKN) för vatten har tillämpats i Länsstyrelsens ärenden om miljöprövning enligt miljöbalkens kapitel 9 och 11, som ett verktyg för miljömässigt motiverade villkor.
- Länsstyrelsen granskar samtliga kommunala strandskyddsdispenser och bevakar strandskyddsfrågorna i planer enligt plan- och bygglagen.
- Länsstyrelsen driver samverkansprocesser inom den Nationella planen för omprövningen av vattenkraften. Under 2024 pågår samverkansprocesser i fyra prövningsgrupper.

- Den invasiva främmande arten signalkräfta utgör, genom spridning av kräftpest, det största hotet mot flodkräftan. Situationen för flodkräftan är mycket allvarlig och det finns endast spillror kvar av artens population i länet.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i Uppsala län tar fram vattentjänstplaner som syftar till att tillgodose behovet av vattenförsörjning och avlopp med hänsyn till skyddet för människors hälsa, miljön och hantering av skyfall.
- Två exempel på pågående lokala vattenvårdsprojekt (LOVA-projekt) i Uppsala län: Tierps kommun utför Förstudie utrivning av Skärplingedammen, i syfte att skapa fri vattenväg för fisk, flodkräfta och annan vattenanknuten fauna. Fyrisåns vattenförbund genomför Renovering dämme och anläggning fiskväg Tegelmorasjön, med syfte att förbättra konnektiviteten i vattendraget utan att påverka negativt påverka hydrologin upp- eller nedströms sjön.
- Tierps kommun driver flera projek för vattenkvarhållande åtgärder i landskapet exempelvis återvätning av våtmarken i Siggebo samt återvätning av skogsmark, där lämpliga objekt lyfts till Skogsstyrelsen.
- Baltic waters genomför i ett LOVA-projekt fosforfällning och åtgärd av erosionskydd vid Högklykeviken som förväntas avhjälpa internbelastning i kusten. Projektet är en del av det större projektet Levande vikar.
- Tierps kommun har tillsatt en vattensamordnare för att skapa en intern organisation för samordning kring vattenfrågor, ta fram en övergripande vattenplan, delta i vattenråd och stötta vid sökning av medel.
- Uppsala kommun arbetar med att minska fosforbelastningen i Fyrisån och dess biflöden. Ett åtgärdsprogram har implementerats för att förbättra vattenkvaliteten och underlag till lokalt åtgärdsprogram för Fyrisåns huvudfåra har tagits fram²¹.
- Uppsala kommun arbetar med att ta fram ett reviderat lokalt åtgärdsunderlag (LÅP) för Björklingeån och Jumkilsån.
- Uppsala, Heby och Tierps kommuner samarbetar för att förbättra vattenkvaliteten i sjön Tämnaren.
- Enköpings kommun tar fram Lokala Åtgärdsplaner (LÅP) och en förvaltningsövergripande miljöövervakningsplan.
- Ett vandringshinder i Enköpingsån åtgärdas under hösten 2024.

21 [Underlag till lokalt åtgärdsprogram för Fyrisåns huvudfåra. WRS rapport 2022-1895-A](#)
Alternativt: [Handlingsplan för vattenprogram i Uppsala kommun. Uppsala kommuns webbplats.](#)

- Enköpings kommun har gjort en analys av åtgärder i kommunen som visar på att åtgärdstakten är för låg och att det saknas finansiering och samverkan för att nå miljökvalitetsmålen i kommunens vattenförekomster.
- Knivsta kommun tar fram lokalt åtgärdsprogram och en skyfallsanalys.

Åtgärder inom näringslivet

- Företag som tecknat hållbarhetslöften inom Färdplan för ett hållbart län utför åtgärder inom de olika åtgärdsprogrammen²². Exempelvis tar Sandvik coromant fram ett nytt ledningssystem för kontroll av Gimo-dammens vattennivåer för att öka vattenkvarhållande förmåga i landskapet.

Övriga åtgärder

- Upplandsstiftelsen arbetar med förvaltning av Upplands landskapsfisk asp. Inventering och märkning har skett i Fyrisån, Örsundaån och Sagån. Radioakustiska studier har gjorts för att undersöka rörelsemönster i tid och rum hos de märkta fiskarna. Preliminära resultat visar att de flesta asparna nyttjar stora delar av Mälarens fjärdar för födosök.
- Upplandsstiftelsen genomförde i samarbete med Biotopia, Uppsala kommun och länsstyrelsen eventet "Aspens dag" i Uppsala med ett hundratal besökare från allmänheten.
- Inom projektet Utveckling av Ängskärs naturreservat (LONA) restaurerades småvatten för gölgröda.
- Biotopvårdsåtgärder i Hargsån och uppföljning genom elfiske i ån och fiskyngelinventeringar i den angränsande kustmiljön har genomförts av Upplandsstiftelsen i samarbete med Världsnaturfonden (WWF).
- Upplandsstiftelsen har arrangerat aktiviteter för att väcka nyfikenhet och intresse för fisk och vattenvård. Fem vattenvårdsdagar riktade till barn i mellanstadieåldern genomfördes i Karlholm, Öregrund, Knivsta, Enköping och Bålsta, i samarbete med naturskolor, Biotopia och respektive kommun. En vattendag med inbjudna skolklasser genomfördes vid Hargsån i samarbete med WWF och Hargs bruk
- Sportfiskarna driver projektet "Biotopåterställning av små kustmynnande vatten" bedöms ha positiv effekt för främst öring men även andra målarter.

²² [Åtgärdsprogram inom miljömål. Länsstyrelsen Uppsalas webbplats](#)

Tillstånd och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag – Uppsala län

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2030 med i dag beslutade styrmedel. Det går inte att utläsa någon tydlig utvecklingstrend för tillståndet i länets sjöar och vattendrag.

Vattenförvaltningen pekar på mycket stora utmaningar för att nå miljökvalitetsnormen god ekologisk status 2027. För att nå målet behöver även miljökvalitetsmålen Ingen övergödning och Giftfri miljö uppnås. Vattenförvaltningens åtgärdsprogram ligger till grund för mycket av åtgärdsarbetet. Åtgärdsprogrammet för vatten inom Färdplan för ett hållbart län syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till hållbar vattenanvändning och minskad påverkan på länets vatten, såväl ytvatten som grundvatten.

Vandringshinder i vattendrag

Länsstyrelsen Uppsala län samverkar för att möjliggöra att vandringshinder för vattenlevande organismer i vattendrag undanröjs. När det gäller vandringshinder i skyddade kulturmiljöer, till exempel bruksmiljöer, arbetar länsstyrelsen för lösningar som både bevarar befintliga kulturmiljövärden och utvecklar naturvärden.

Grundvatten av god kvalitet Uppsala län

Sammanfattning för Grundvatten av god kvalitet – Uppsala län

Ytterligare insatser krävs för att säkerställa grundvatten av god kvalitet på lång sikt. Det behövs en utökad provtagning av grundvatten i samband med den regionala miljöövervakningen för att få bättre kännedom om hur utvecklingen ser ut för Uppsala läns grundvattenförekomster. Nya och reviderade vattenskyddsområden är på gång, men ytterligare behöver ses över då många är gamla. Grundvattenfrågor behöver beaktas ytterligare inom samhällsplanering, tillståndsgivning och tillsyn.

Utveckling i miljön och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL

- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete Grundvatten av god kvalitet – Uppsala län

Regeringens tidigare satsning på förstärkning inom arbetet med vattenskyddsområden förväntas leda till att nya vattenskyddsområden fastställs och äldre vattenskyddsområden uppdateras. Det är genom vattenskyddsområden med tillhörande föreskrifter som riskerna för att dricksvattnet förorenas minimeras. Ett vattenskyddsområde ökar även medvetenheten hos allmänheten om vattentäkten och dess skyddsbehov. Att åtgärda förorenade grundvattenförekomster är både mycket svårt och tar stora resurser i anspråk.

Perfluorerade ämnen (PFAS) är en typ av hälsofarliga föreningar som utgör ett stort problem i dricksvatten i Uppsala län. Därför har en del av fokus de senaste åren varit på att kartlägga spridningen av dessa föreningar. Det här arbetet förmodas fortsätta även under kommande år.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen följer kontinuerligt upp att miljö kvalitetsnormer för grundvatten följs, genom att yttra sig vid samråd och granskning av detaljplaner och översiktsplaner samt i samband med tillståndsprocessen för verksamheter med grundvattenpåverkan.
- Länsstyrelsen arbetar kontinuerligt med fastställandet av nya och reviderade vattenskyddsområden med syftet att säkerställa god kvalitet och kvantitet för Uppsala läns allmänna dricksvattentäkter.
- Länsstyrelsen arbetar under 2024 med att revidera åtgärdsprogrammet för vatten inom Färdplan för ett hållbart län.
- Länsstyrelsen arbetar med den regionala miljöövervakningen då prover tas och analyseras för att följa upp grundvattnets kvalitet. Provtagning utförs både i samarbete med olika dricksvattenproducenter i länet och av medarbetare på Länsstyrelsen.
- Länsstyrelsen arbetar med att genomföra samordnade åtgärder för PFAS och andra prioriterade ämnesgrupper. Ett stöd för PFAS-relaterade frågor har utvecklats i form av bland annat nätverksträffar och tematiska möten.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Enköpings kommun arbetar med att genomföra en riktad kravställning mot verksamheter för att begränsa PFAS-belastningen till reningsverk och grundvatten.
- Enköpings kommun har slutfört en sanering av en fastighet där tetrakloretylen hade läckt till grundvattnet och påverkat Enköpings grundvattentäkt.
- Enköpings kommun har under 2024 arbetat vidare med den riskanalys/känslighetskarta som tagits fram till skydd för grundvattentäkten. Denna ska implementeras i kommunens planeringsprocess.
- Enköpings kommun arbetar med att genomföra gemensamma informationskampanjer kopplat till miljöskadliga ämnen i vatten. Arbetet är kopplat till de hållbarhetslöften man tecknat inom Färdplan för ett hållbart län.
- Enköpings kommun har genomfört en utredning kring behovet av revidering av vattenskyddsområden med föreskrifter. Arbetet med revideringen har inte påbörjats, men en känslighetskarta är framtagen som en del av detta. Arbetet är kopplat till de hållbarhetslöften man tecknat inom Färdplan för ett hållbart län.
- Gästrike Vatten, TEMAB och Heby kommun har i samarbete med Länsstyrelsen, bidragit med provtagning av grundvatten till den regionala miljöövervakningen av grundvattenkvalitet inom Älvkarleby, Östhammars, Tierps och Heby kommuner.
- Heby kommun arbetar fortsatt med revidering av tre befintliga vattenskyddsområden, samt ett nytt vattenskyddsområde. Detta med syfte att stärka skyddet för grundvattnet.
- TEMAB har en kontinuerlig uppföljning av läkemedelsreningen i Tierps reningsverk i Tierps kommun.
- Uppsala kommun utvecklar en släckvattenplan som ska skydda dricksvatten från föroreningar vid brandsläckning. Planen syftar till att minimera påverkan på grundvattnet och säkra rent dricksvatten.
- Uppsala kommun har kompletterat känslighetskartan för grundvatten med Björklinge, Skyttorp och Lagga för att stärka skyddet mot föroreningar.
- Uppsala kommun arbetar med att ta fram en åtgärdsplan för att minska risk för förorening av grundvattentäkt från allmän platsmark i befintlig bebyggelse.
- Uppsala kommun och Uppsala vatten har i samordning med Knivsta kommun känslighetsklassat delar av Knivsta kommun som ingår i grundvattentäktens tillrinningsområde för att säkerställa att skyddet för dricksvattentäkten stärks ytterligare.

- Uppsala Vatten och Avfall AB arbetar med att ta fram en ansökan för ett nytt vattenskyddsområde. Ansökan ska enligt plan lämnas in till länsstyrelsen i början av 2025. Därtill planerar man en revidering av ett av Uppsala läns största vattenskyddsområden.

Tillstånd och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet – Uppsala län

Länsstyrelsens bedömning är att miljökvalitetsmålet inte kommer att nås till 2030, dels utifrån den föroreningsproblematik som finns i Uppsala län, dels då det tar tid att uppnå förändringar i grundvattnet.

Uppsala läns kommuner utför ett flertal positiva aktiviteter för att skydda grundvattenresurserna i samband med bland annat hållberhetslöften inom Färdplan för ett hållbart län. Kraftiga exploateringar sker dock parallellt med detta arbete, vilket belastar grundvattenförekomsterna. Samtidigt kan exploateringarna få en positiv effekt, i de fall då gamla föroreningar saneras bort. Länsstyrelsens bedömning är dock att belastningen av exploateringen är större än de positiva effekterna av den sanering som utförs. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen eftersom förändringar i grundvattnet sker långsamt. Med bakgrund av detta bedöms trenden som fortsatt neutral. Ytterligare åtgärder behöver genomföras för att målet ska kunna nås, exempelvis genom sammanhållen fysisk planering, informationsinsatser, förebyggande arbete med tillsyn samt bildande av nya och revidering av äldre vattenskyddsområden.

Tillgången på data över grundvattenkvalitet är begränsad och ger i dagsläget inte tillräckligt underlag för en fullständig statusbedömning av vattenkvaliteten. Det är därmed svårt att bedöma vilka insatser som bör prioriteras. Det är också svårt att bedöma om det miljöarbete som genomförs ger väntat resultat.

Enligt EU:s vattendirektiv ska alla allmänna vattentäkter och övriga större vattentäkter ha vattenskyddsområden. De vattentäkter som har skyddsområde i Uppsala län står för cirka 98 procent av vattenuttaget. Många av de befintliga vattenskyddsområdena är dock gamla vilket medför ett sämre skydd för grundvattnet då dessa i flera fall baserats på begränsade kunskaper om grundvattenförekomsterna. De äldre besluten behöver därför ses över och uppdateras. Det är därmed nödvändigt att intensifiera arbetet med att inrätta vattenskyddsområden, samt att se över äldre vattenskyddsområden.

Exploateringen av mark- och vattenresurser har länge ökat i regionen och ser ut att fortsätta öka. En sammanhållen och genomgripande fysisk

planering är en nödvändig förutsättning för långsiktigt hållbar användning av grundvattenresurserna. En viktig åtgärd är att ta hänsyn till grundvattnet som en naturlig del i arbetet med både översikts- och detaljplaner. Miljökvalitetsnormer för grundvatten behöver implementeras tidigt i kommunernas planering och tillämpningen behöver tydliggöras.

I Uppsala län, liksom i övriga Sverige, finns problem med förorenat grundvatten, framför allt i jordbruksområden och tätorter. Flera grundvattenförekomster i Uppsala län har dålig vattenkvalitet, främst på grund av höga halter av miljögifter som PFAS, tetrakloreten, bekämpningsmedlet BAM och klorid.

Förbättrad hantering av bekämpningsmedel och bättre anpassad gödsling har minskat jordbrukets påverkan på grundvattnet. De höga kloridhalterna kommer från vägsalt, men finns även naturligt i form av relik²³ saltvatten. På flera platser i länet finns radon och uran naturligt i berggrunden, vilket bland annat leder till förhöjda radonhalter i grundvattnet i dessa områden.

En utökad miljöövervakning, både gällande vattenkemi och vattennivåer samt screening av kända och okända föroreningar behövs för att kunna följa upp tillståndet i miljön och hur samhällsutvecklingen påverkar grundvattnets kvalitet och kvantitet. Inom ramen för miljöövervakningen genomförs på såväl nationell som regional nivå, provtagning och analys av grundvattenkvalitet. Däremot saknas det en regional övervakning av grundvattennivåer i Uppsala län, utöver den som utförs av dricksvattenproducenterna.

Då det inte finns några beslutade styrmedel för kommande år som skulle kunna bidra till förbättringar med avseende på grundvattnets kvalitet bedömer länsstyrelsen att trenden för målet fortsatt är neutral. Förutsättningarna för att hinna uppnå målet för grundvatten av god kvalitet till 2030 i Uppsala län saknas.

Hav i balans Uppsala län

Sammanfattning för Hav i balans – Uppsala län

För att nå miljökvalitetsmålet krävs ytterligare styrmedel och åtgärder. Storskaliga problem med övergödning, miljögifter, fysisk påverkan, invasiva främmande arter och överfiske kräver mer åtgärder lokalt, regionalt och

23 [Läs om fossilt grundvatten här: Frågor och svar > Grundvatten. SGU:s webbplats](#)

internationellt. Utvecklingstrenden är negativ bland annat på grund av hotade fiskbestånd, spridning av nya främmande arter och en negativ trend för övergödning. En förutsättning för att nå målet om Hav i balans är att flera av de andra miljö kvalitetsmålen också uppfylls.

Utveckling i miljön och målbedömning för Hav i balans – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Hav i balans – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Uppsala län har tillsammans med länsstyrelser i övriga östersjölän tagit fram underlag för befintliga kulturmiljövärden för att kunna ta hänsyn till dessa i den statliga havsplaneringen.
- Länsstyrelsen har fornlämningsförklarat två välkända vrak utanför upplandskusten, varigenom viktiga kulturlämningar under vatten har fått ett förstärkt skydd.
- Länsstyrelsens nya beslut om fågel- och sälskyddsområden i skärgården trädde i kraft 2024 efter regeringsbeslut. Länets viktigaste fågelskär skyddas nu för störning under häckningsperioden.
- Länsstyrelsen utvecklar i samverkan med andra kustlänsstyrelser och SLU Artdatabanken uppföljning av miljö tillståndet i grunda vegetationsklädda havsvikar.
- Länsstyrelsen i Uppsala län utvecklar i samverkan med Länsstyrelsen Gävleborg metoder för att reducera bestånden av den invasiva främmande arten svartmunnad smörbult i länens kustvatten.
- Länsstyrelsen och Sportfiskarna driver med fiskevårdsmedel projektet Många bäckar små som syftar till att stärka länets bestånd av havsöring genom återintroduktion och biotopvård i bland annat Forsmarksån.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Östhammars kommun har påbörjat LOVA-projektet *Huvudstudie av aluminiumbehandling av Östhammarsfjärden samt förstudie för Granfjärden* i syfte att förbereda åtgärder mot internbelastning av fosfor.

- Östhammars kommun har påbörjat LOVA-projektet *Reduktionsfiske i Granfjärden* i syfte att minska övergödningsproblemet.
- Upplandsstiftelsen har genomfört restaurering av strandängar, fågelskär och lokaler för gölgroda på 15 öar i naturreservaten Björns skärgård och Skaten-Rångsen. Åtgärderna finansierades med statliga våtmarksmedel.
- Upplandsstiftelsen stärker kustfiskbestånd genom att återskapa lekmiljöer och fria vandringsvägar i kustmynnande vattendrag och våtmarker för bland annat gädda, abborre, havsöring och nejonöga. Upplandsstiftelsen tar även fram underlag för frivillig fiskefredning i viktiga rekryteringsområden längs upplandskusten. Åtgärderna finansieras med bidrag från WWF, LOVA, LONA och Jordbruksverkets restaureringsstöd²⁴.

Övriga åtgärder

- Projekt *Levande vikar* genomför under 2024 restaurering av en muddrad havsvik i Östhammars kommun genom att fastlägga fosfor i sediment och anlägga erosionsskydd i en muddrad kanal i syfte att återställa vikens ekologiska status. Projektet leds av Stiftelsen BalticWaters med finansiellt stöd från Stockholms universitet och länsstyrelserna i Uppsala och Stockholms län²⁵.
- Stiftelsen BalticWaters satte inom projektet *ReCod* under 2024 ut 56 000 torsklarver i Gävlebukten som kan bidra till återuppbyggnad av torskbeståndet²⁶.

Tillstånd och målbedömning för Hav i balans – Uppsala län

Bedömningen kvarstår att miljö kvalitetsmålet Hav i balans inte kan nås i Uppsala län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Trenden för utvecklingen i miljön ändrades år 2023 från neutral till negativ på grund av dåligt tillstånd för strömming och andra fiskarter samt ökad spridning av nya invasiva främmande arter sammanvägt med en negativ trend för övergödning.

För att uppnå en positiv utveckling av tillståndet är det avgörande att åtgärdsprogrammen för vatten- och havsmiljöförvaltning genomförs, att tillämpningen av miljö kvalitetsnormerna tydliggörs och implementeras och att fysisk planering och fiskeriförvaltning utgår från ekosystemansatsen. EU-beslutet om höjda sillfiskekvoter i Bottenhavet 2025 motverkar

24 [Åtgärder i naturen. Upplandsstiftelsens webbplats.](#)

25 [Projekt Levande vikar. BalticWaters webbplats.](#)

26 [56 000 torsklarver till Gävlebukten. Nyhet om utsättning på BalticWaters webbplats.](#)

möjligheterna att nå miljömålet. Ytterligare styrmedel och åtgärder krävs, bland annat ökade insatser inom tillsyn och prövning av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet, kontroll av handel med främmande arter och att barlastvattenkonventionen följs. Därutöver behövs resurser för förstärkt skydd och förvaltning av marina natur- och kulturvärden och den marina gröna infrastrukturen. Information, utbildning och riktade miljöstud inom lantbruket är viktiga åtgärder.

Miljöstatus i kustvatten

På grund av övergödning når inga kustvatten i Uppsala län god ekologisk status och halterna av växtnäring visar ingen positiv trend trots åtgärder inom jordbruk och avlopp^{27,28}. Kustvattnets kemiska status är påverkad av höga halter av kvicksilver, flamskyddsmedlet PBDE, tributyltenn och dioxiner. Höga dioxinhalter i fet fisk orsakar kostrekommendationer som särskilt berör barn och fertila kvinnor.

Ekosystemtjänster

Tillståndet för flera fiskbestånd som nyttjas för fritids- och yrkesfiske i södra Bottenhavet är alarmerande²⁹. Bestånden av sik och lax är svaga och ålen är akut hotad. Friska bestånd av gädda och andra rovfiskar är viktiga för den marina näringsväven och dessa riskerar att försämrans på grund av förlust och försämring av habitat och konkurrens med storspigg³⁰.

Strömmingen är en nyckelkomponent i näringsväven i både kust och utsjö, bland annat som föda åt lax och gädda, som hotas av överuttag i det storskaliga industrifisket i södra Bottenhavet. I det småskaliga, kustnära fisket har fångsterna minskat kraftigt och strömmingarna har också blivit mindre, vilket gör dem sämre för humankonsumtion. Strömmingen når numera även könsmodnad vid yngre ålder än tidigare. För att säkra Bottenhavets strömmingsbestånd, ekosystem och det kustnära, småskaliga fisket måste det pelagiska trålfisket minska eller upphöra och kontrollen av rapporterad fångst och bifångst skärpas³¹.

Den EU-gemensamma fiskeriförvaltningen måste utgå från ekosystemansatsen istället för att fokusera på enskilda fiskbestånd. Fiskereglering som syftar till att stärka bestånden av rovfisk behöver

27 [Länk till länsstyrelsernas webbplats VISS \(Vatteninformationssystem Sverige\)](#)

28 [Länk till webbplatsen Sveriges vattenmiljö.](#)

29 [Resursöversikt 2023, Fisk och skaldjursbestånd i hav och sötvatten. SLU:s webbplats Fiskbarometern.](#)

30 [Grannsamverkan bland kustens rovfiskar kan bromsa spiggvågen, artikel om storspigg och rovfiskar på Stockholms universitets webbplats.](#)

31 [Fiskeexperterna om ministerrådets kvotbeslut: "Ett alltför stort risktagande", nyhet på Stockholms universitets Östersjöcentrums webbplats.](#)

införas. Fysiska åtgärder som behövs för att stärka kustfiskbestånd och hela ekosystemet är restaurering av fiskvandring svägar och lek miljöer i kustmynnande vattendrag och våtmarker och anpassningar vid kraftverksanläggningar så att ålen kan passera.

Grunda kustnära miljöer

Grunda havsvikar är betydelsefulla för havets ekosystem men påverkas negativt av övergödning och fysisk exploatering som byggnation, muddring, vandringshinder för fisk och båtaktiviteter. I Uppsala län var 25 procent av fastlandskustens och 8 procent av öarnas strandzon exploaterad år 2023³².

Främmande arter och genotyper

De invasiva främmande arterna amerikansk trågmussla och trekantig brackvattensmussla sprider sig sedan några år i Uppsala läns kustvatten. Utbredningen av svartmunnad smörbult fortsätter öka i regionen³³ och den främmande arten röd pungräka finns sedan 2021 vid Forsmarks kärnkraftverk³⁴. Risken är hög att nya invasiva arter påverkar ekosystemet negativt och det är mycket svårt att bekämpa dem.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Förvaltning och skydd av länets värdefulla kust- och skärgårdsmiljöer behöver utvecklas för att säkerställa ett fungerande ekosystem och ett hållbart nyttjande. Det småskaliga yrkesfisket minskar sedan länge och medelåldern bland de cirka 20 aktiva yrkesfiskarna (samtliga män) är hög. Det finns en risk för att levande fiskelägen försvinner, eller ersätts med bostäder och fritidshus.

32 [Nilsson T 2023. Exploatering av stränder i Sverige 2013-2023. Länsstyrelsen i Norrbotten, rapport 2023:2.](#)

33 [Invasiv fisk dominerar på vissa platser i Gävlebukten visar miljö-DNA, nyhet om svartmunnad smörbult på IVL:s webbplats.](#)
Alternativ: [Undersökning av akvatiska invasiva främmande arter, Rapport C782, IVL Svenska Miljöinstitutet 2023.](#)

34 [Biologisk recipientkontroll vid Forsmarks kärnkraftverk: årsrapport för 2023. Publikationen finns i SLU:s publikationsdatabas \(SLUpub\)](#)

Myllrande våtmarker Uppsala län

Sammanfattning för Myllrande våtmarker – Uppsala län

Våtmarkerna i Uppsala län är i stor omfattning påverkade till följd av dikning, torrläggning, regleringar av sjöar och vattendrag samt exploatering. Restaureringsåtgärder genomförs av länsstyrelsen och Skogstyrelsen och inom kommunerna.

Trots stora satsningar på våtmarker bedöms miljö kvalitetsmålet som svårt att nå i Uppsala län. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön eftersom positiva och negativa utvecklingsinriktningar tar ut varandra.

Utveckling i miljön och målbedömning för Myllrande våtmarker – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Myllrande våtmarker – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- En stor del av Uppsala läns värdefulla våtmarker som pekats ut i myrskyddsplanen har skyddats i form av naturreservat eller inom Natura 2000, men arbete återstår. Länsstyrelsen har genomfört åtgärder i samband med reservatsskötsel, med fokus på svämskogar och rikkärr. Åtgärderna är inriktade på röjning av igenväxningsvegetation och planering för hydrologisk återställning.
- Länsstyrelsen har en anställd våtmarkssamordnare som leder det strategiska våtmarksarbetet. Länsstyrelsen har sammanlagt 40 pågående projekt inom skyddade områden och inom åtgärdsprogram för hotade arter.
- Under året har länsstyrelsen startat upp ett större projekt för att ompröva två markavvattningsföretag, där stora åtgärdsbehov finns.
- Inom LONA våtmark pågår 22 olika projekt med olika fokus, exempelvis näringsretention, fågelliv och kunskapsuppbyggnad. Inom den strategiska planen har fyra ansökningar om våtmarker inkommit.

- 4 hektar dikad torvmark har restaurerats inom Skogsstyrelsens återvättningsverksamhet.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Östhammars kommun har tillsammans med Upplandsstiftelsen restaurerat en göl för gölgrödor på Örskär. Projektet har finansierats av LONAmedel
- Uppsala kommun arbetar med restaurering av våtmarksytor vid Vedsjön, Ekebysjön, Tomtasjön, Ovansjön och Sörsjön med finansiering från strategiska planen, LOVA och LONA
- Håbo kommun har genomfört ett LONA-projekt där en våtmark anlagts med ett primärt syfte att fördröja vattenflöden. Projektet sker i samverkan med Uppsala Stift.

Tillstånd och målbedömning för Myllrande våtmarker – Uppsala län

Uppsala läns våtmarker har i stor utsträckning försvunnit eller påverkats negativt av 1800- och 1900-talens många diknings- och torrläggningsföretag i syfte att öka arealen jordbruksmark. Regleringar för vattenkraft och sänkning av många sjöar har lett till uttorkning av många våtmarksmiljöer, så som svämmiljöer, strandängar och sumpskogar. I dag är exploatering ett stort hot då våtmarker skadas och uttraderas till följd av utfyllnad.

Trots stora satsningar på våtmarker bedöms miljö kvalitetsmålet som svårt att nå i Uppsala län. Ytterligare eller förändrade styrmedel behövs för att öka möjligheterna att uppnå målet. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön eftersom positiva och negativa utvecklingsinriktningar tar ut varandra. Exploateringstrycket i regionen riskerar att medföra negativ utveckling för våtmarkerna trots pågående restaureringsåtgärder i andra områden.

Arbetet med våtmarkerna behöver intensifieras och ytterligare åtgärder behöver genomföras för att målet ska kunna nås. En större areal av våtmark i både skogs- och odlingslandskapet behöver skyddas, restaureras och återskapas. Rådgivning och information om våtmarkernas värden till markägare och verksamhetsutövare är viktiga åtgärder för att nå miljömålet.

Ekosystemtjänster

Våtmarker är viktiga ur flera aspekter, till exempel genom att lagra kol, utjämna stora vattenflöden på landskapsnivå och genom att minska halter

av näringsämnen, metaller och föroreningar. Kolinlagringen i våtmarker minskar på grund av pågående torvbrytning och dikning av organiska jordar. Våtmarker är också viktiga miljöer för växt- och djurliv, både som livs- och förosöksmiljöer.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Våtmarkerna har historiskt sett haft ett stort värde i Uppsala län. Markerna har nyttjats för att ta foder till djur och som vintervägar för transport av tunga varor. Spår av äldre nyttjande av våtmarker finns ofta kvar och länsstyrelsen arbetar bland annat med att återuppta slätter på våtmarker.

Friluftsliv och buller

Många våtmarker i Uppsala län är belägna långt ifrån samhällen, industrier och större vägar, och är därför ofta relativt bullerfria miljöer. Våtmarkerna har därför ett stort värde för ostört friluftsliv, såsom vandring, bär- och svampplockning.

Levande skogar Uppsala län

Sammanfattning för Levande skogar – Uppsala län

För att miljö kvalitetsmålet Levande skogar ska nås i Uppsala län måste arbetet med att bevara och sköta värdefulla skogar fortsätta prioriteras och ges tillräckliga resurser. Skogssektorn måste fortsatt bidra med sektorsansvar i form av bland annat frivilliga avsättningar och ökad miljöhänsyn. Den gröna infrastrukturen behöver stärkas så att arter har möjlighet att sprida sig.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande skogar – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande skogar – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Länsstyrelsen har:

- fattat beslut om att utvidga det befintliga naturreservatet Lerorna med 7 hektar (varav hela arealen är produktiv skog),
- reviderat tre befintliga naturreservatsbeslut vilket innebär att dessa områden har fått starkare skydd och en mer ändamålsenlig naturvårdande skötsel,
- inventerat kalkbarrskogar med fokus på områden som kan vara lämpliga för områdesskydd och/eller skogsbete och publicerat en sammanställning av inventeringarna som gjordes 2017-2020³⁵,
- följt upp åtgärder för raggbock i Styggkärrets naturreservat. I sedan tidigare utplacerade stockar noterades i år att den sällsynta skalbaggen hade flyttat in i stockarna,
- färdigställt sex filmer i syfte om död ved i samarbete med Skogsstyrelsen. Filmerna är publicerade på Filmskogen³⁶ i syfte att höja kunskapen hos markägare och skogssektorn,
- genomfört kompetensutvecklande aktiviteter inom projektet Gynna lövskogens arter med fokus på vitryggig hackspett, med deltagare från hela landet. Fyra frukostföredrag, en studieresa, två kurser i habitatklassificering och en workshop i att skapa död ved,
- inom EU-projektet Life2Taiga genomfört två naturvårdsbränningar, en i sandtallskog och en i blandbarrskog. Inom samma projekt har ca 30 ha ungskog restaurerats för att efterskapa strukturer och trädslagssammansättning på ett brandfält,
- genomfört ytterligare en naturvårdsbränning i en blandskog,
- friställt grova ekar och restaurerat svämlövskog vid Dalälven genom att hugga och röja bort gran. På grund av att älven regleras uteblir naturliga översvämningar som annars skulle ha begränsat granens utbredning längs älven,
- gynnat lövskog i västra delen av länet genom att hugga gran. Syftet är att skapa lämpliga miljöer för bland annat vitryggig hackspett,
- avvecklat granplanteringar på Skohalvön. Områdena kommer att få föryngras fritt, med syfte att öka linslaget av lövträd och därmed stärka angränsande äldre blandskogar med höga värden knutna till lövträd,
- påbörjat ett systematiskt arbete för att successivt restaurera brynmiljöer. Det innebär återställning av djupa, flerskiktade bryn och friställning av grova träd.

35 [Björnström H. Inventering av kalkbarrskogar i Uppsala län 2017-2020. Länsstyrelsen i Uppsala läns meddelandeserie 2024:7](#)

36 [Filmskogen på Skogsstyrelsens webbplats](#)

Skogsstyrelsen har:

- under 2024 haft en LBP-finansierad rådgivningskampanj med skogsägare och skogsbruket som målgrupper. Några teman för kampanjen var miljöhänsyn, särskilt viktiga arter och hänsyn till kulturmiljöer i skogen. I Uppsala län deltog till exempel ett femtiotal deltagare i exkursioner om miljöhänsyn i skogsbruket, särskilt viktiga arter samt kulturmiljöhänsyn,
- bedrivit rådgivning om naturvårdande skötsel och NOKÅS-stöd (stöd för att genomföra natur- och kulturmiljövårdande åtgärder) ut till markägare i Uppsala län,
- skyddat 45 hektar produktiv skogsmark i Uppsala län i skyddsformerna biotopskydd och naturvårdsavtal under 2023 .
- gjort viss skötsel i skyddade områden på lövskogar i vitryggstrakter. Arbetet sker i samverkan med länsstyrelsen, projekt vitryggig hackspett samt markägande aktörer i Uppsala län,

Åtgärder inom näringslivet

- Exempel på åtgärdsarbete inom skogsbruket:
Holmen arbetar aktivt för att öka arealen lövdominerad skog, bland annat i Uppsala län. Billerud var 2024 års markvärd för en kalibreringsexkursion om målbilder för god miljöhänsyn. Mycket av åtgärdsarbetet i näringslivet finansieras av företagen själva.
- Skogssektorn har i en nationell samverkansprocess initierad av Skogsstyrelsen tagit fram delmål, så kallade Gröna Steg, för Levande Skogar. Sedan 2022 finns det nu sju Gröna Steg som kopplar till tre av preciseringarna för Levande Skogar³⁷.
- Skogsägarna i länet har utfört naturvårdande skötsel i skogarna. Inom NOKÅS-stödet har 35 000 kronor har betalats ut till markägare i Uppsala län för naturvårdande skötsel. Inom Landsbygdsprogrammet har bidrag på sammanlagt 271 000 kronor betalats ut till markägare i Uppsala län via Skogsstyrelsen i syfte att genomföra skötselåtgärder för att öka skogens miljövärden under år 2023³⁸.

Tillstånd och målbedömning för Levande skogar – Uppsala län

Enligt Skogsstyrelsens bedömning kommer målet inte att nås till år 2030 i Uppsala län. Utvecklingen i miljön bedöms vara neutral. Ett flertal av

³⁷ Manual för uppföljning och bedömning av miljö kvalitetsmålet Levande Skogar 2024-09-27

³⁸ [Utbetalningar stöd; okås, dellöv och Skogens miljövärden per län, Tabell 31a. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

preciseringarnas indikatorer och mått saknar uppdaterat data vilket försvårar den regionala bedömningen. Arealen skyddad skog och utvecklingen av fler av de strukturer (död ved, lövträd, gamla/grova träd och gammal skog)^{39 40} som behövs för bevarande av biologisk mångfald är långt ifrån de nivåer som krävs, förlust av biologisk mångfald pågår fortfarande. Ännu avverkas skogar med lång kontinuitet och vi ser en fragmentering av landskapet vilket försvårar överlevnaden för hotade arter. Samlad kunskap om var i landskapet hotade arter, värdefulla naturmiljöer, kulturmiljövärden och sociala värden finns saknas fortfarande till viss del, vilket försvårar för skogsbruket och skogsägarna att kunna planera sin skogsskötsel med god hänsyn till dessa värden. Förväntningarna på sektorns ansvar kan förtydligas och variationen i brukandet behöver öka.

Grön infrastruktur, hotade arter och återställda livsmiljöer

Formellt skydd och frivilliga avsättningar är centrala verktyg för att målet Levande skogar ska kunna nås. Totalt cirka 28 500 hektar produktiv skogsmark har fått formellt skydd i Uppsala län till och med år 2023 vilket motsvarar ca 5,5 procent av den produktiva skogsmarksarealen. Markägarnas frivilliga avsättningar är ett viktigt bidrag till biologisk mångfald. I Uppsala län skattas arealen frivilliga avsättningar år 2023 till cirka 26 200 hektar vilket motsvarar ca 4,8 procent av den produktiva skogsmarken⁴¹. I Uppsala län är ca två tredjedelar, 337 200 hektar, av den produktiva skogsmarken certifierad enligt antingen FSC eller PEFC⁴²⁴³.

Utfallet av fågeltaxeringen visar fortsatt på ett stabilt läge för skogsfåglarna i Östra Svealand⁴⁴.

Målet för det gröna steget för Gammal skog med särskild indikation på naturvärde är att arealen ska öka med tio procent till år 2028. Jämfört med tio år sedan har arealen ökat och i nuläget finns 193 856 hektar i Svealand⁴⁵.

39 [Strukturer i skogen. Död ved, grova träd och äldre lövrik skog per region, typ av mark, Tabell 16a. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

40 [Strukturer i skogen. Död ved, grova träd och äldre lövrik skog per region, typ av mark, Tabell 16a. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

41 SCB: Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark. www.scb.se/MI0605. Publicerad 2024-06-29

42 [Certifierad produktiv skogsmark per region, Tabell 04. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

43 [Produktiv skogsmarksareal efter utanför formellt skyddade områden fördelad på beståndstyper, Tabell 3.1b. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

44 [Häckande fåglar i skogen per region och objektstyp. Indikator år 2002=100. Tabell 25a. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

45 [Gammal skog med särskild indikation på höga naturvärden per region, Tabell 12c. Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

Skogsmarkens egenskaper och processer

Uppdaterade underlag för att beskriva det som skogsbruket kan påverka direkt, såsom körskador och transporter över vattendrag saknas.

Uttag av biomassa i samband med skogsbruk har en försurande påverkan på marken. I knappt hälften av alla avverkningsanmälningar i Svealand anges att man planerar uttag av grenar och toppar⁴⁶.

Nedfall av oorganiskt kväve kan påverka ekosystem i och med en övergödande effekt. Nedfallet av kväve i Uppsala län uppvisar en säkerställd minskning under perioden 2001 till 2022. Nedfallet har minskat med cirka 48 procent, från omkring 7,6 kg kväve per hektar och år till omkring 3,7 kg kväve per hektar och år. Sedan ett tiotal år har nedfallet i Uppsala län understigit den kritiska belastningsgränsen för barrskog i Sverige som är 5 kg kväve per hektar och år⁴⁷.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

En fortsatt satsning på skötsel av värdefulla områden och restaurering av naturvärden behövs för att inte tappa befintliga naturvärden. Mer resurser för ökat förebyggande arbete i form av tillgång till kunskapsunderlag, till exempel naturvärdesinventeringar och digitala underlag vore önskvärt.

Andel kända kulturlämningar som skadas vid föryngringsavverkning i Svealand ligger kvar på 8 procent⁴⁸. Många kulturlämningar är okända och oregistrerade, de behöver kartläggas och kunskap höjas för hur skador ska undvikas.

Friluftsliv

Måttet för att beskriva tillgång till natur för rekreation är hur avståndet ser ut till skyddad natur. Andelen av befolkningen i Uppsala län som har tillgång till skyddad natur inom 1 km har ökat något till 28 procent. Medelavstånd till skyddad natur för befolkningen i Uppsala län är 2 100 meter⁴⁹.

46 [Areal med uttag av grenar och toppar 2012-2020, Tabell 08b Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

47 [Nedfall av kväve till barrskog, på webbplatsen Sveriges miljömål](#)

48 [Andel kända kulturlämningar som påverkats vid föryngringsavverkning per region och ägarklass 2012-2023, Tabell 32a, Skogsstyrelsens statistikdatabas.](#)

49 [Folkmängd och avstånd till skyddad natur per region 2013-, Tabell 34b, Skogsstyrelsens statistikdatabas.](#)

Ett rikt odlingslandskap Uppsala län

Sammanfattning för Ett rikt odlingslandskap – Uppsala län

Den viktigaste förutsättningen för målet Ett rikt odlingslandskap är aktiva producenter. Länets handlingsplan Åt Uppsala län, tillsammans med kompetensutvecklingsprojekten inom Ett rikt odlingslandskap (ERO) och Greppa näringen ökar kunskapen inom hållbarhet och biologisk mångfald hos aktörer i hela livsmedelskedjan. Dock minskar andelen brukade åkrar och betesmarker, vilket tillsammans med rationaliseringen hotar småbiotoper, kulturmiljöer och biologisk mångfald. För att vända trenden krävs incitament till ökad lönsamhet kopplat mot hållbart nyttjande.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt odlingslandskap – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen har genomfört omkring 50 rådgivningar inom skötsel av betesmarker och slåtterängar, småvatten samt hamlade träd genom Landsbygdsprogrammets rådgivningsprojekt för Ett rikt odlingslandskap.
- Länsstyrelsen har, genomfört 10 kurser inom projektet för kompetensutveckling Ett rikt odlingslandskap, LBP. Berörda ämnesområden är bland annat odla för nyttodjur, lieslätter i praktiken, trädjordbruk, gårdsgårdsbyggnation, naturbetesskötsel med mera. Omkring 60 deltagare har fått högre kunskap i skötsel och bevarande av biologisk mångfald, kulturmiljö och ökad produktion, vilket de förhoppningsvis får nytta av framöver när de brukar sina ägor. Tidigare års kurser har resulterat i att fler markägare sköter sina slåtterängar, vissa med lieslätter andra maskinellt.
- Länsstyrelsen har arbetat aktivt med 14 arter/naturtyper som har ett åtgärdsprogram. Återintroduktion av mmemosynefjäril har genomförts i lämpliga miljöer med positivt resultat. Inventeringar

har gjorts för bland annat svartfläckig blåvinge, inga fynd 2024. I ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelsen, Trafikverket och Upplandsstiftelsen genomförs insatser för säfferot och den endemiska arten Gotlandssäfferotplattmal. Insatserna bestående av vägskrapning och insådd av säfferot har fallit väl ut, dock inga fynd av plattmal ännu. Finansiering ÅGP 1:3-medel.

- I arbetet med den hotade ortolansparven har medel från LBP:s rådgivningsprojekt inom ett rikt odlingslandskap samt Greppa näringen, modul 17A riktat mot biologisk mångfald, tillsammans nyttjats för att ge rådgivning till markägare inom ortolansparvsområden. Rådgivningen kommer förhoppningsvis leda till att fler blomrika ytor och småvatten skapas, samt att skötsel av åkerholmar görs för att gynna sparven.
- Inom Greppa näringen har två rådgivningar inom modul 17A genomförts och fältdagar inom demonstrationsodling med inriktning mot perenna växters fördel i matproduktionen. Inom detta har 23 personer deltagit. Åtgärderna bekostats av LBP-medel.
- Länsstyrelsen har lämnat ersättning för restaureringshamling av 183 träd, via Naturvårdsverkets medel för restaureringshamling, under slutet av 2023 och under 2024. Trädvårdsplaner har tagits fram för två större markägare, där två lindar hamlas under året och 15 lindar kommer att hamlas nästa år. Trädvårdsplanerna bekostas av medel för rådgivning inom Ett rikt odlingslandskap, LBP. Ytterligare en privat markägare med en skyddsvärd ask har fått bidrag med 1:3-medel för restaureringshamling.
- Länsstyrelsen har påbörjat ett systematiskt arbete för att successivt restaurera brynmiljöer inom skyddade områden. Det innebär återställning av djupa, flerskiktade bryn och friställning av grova träd. Åtgärderna finansieras av 1:3-medel.
- Länsstyrelsen prioriterar åtgärder för att upprätthålla hävd av betes- och slåttermarker i skyddade områden. Dialog har förts med markägare och djurhållare och betesdjur, slåtter och stängsel har upphandlats. Slåtter har även genomförts med egen personal. Bete har återinförts i ett område, där länsstyrelsen under året har röjt och stängslat. Insatserna har finansierats av jordbrukarstöd, 1:3-medel inom skötselschablonen samt våtmarksmedel.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Upplandsstiftelsen har inom ett projekt med finansiering från WWF och LONA stängslat och återupptagit bete på ca 70 ha naturbetesmark. Ytterligare ca 25 ha blivande naturbetesmark har röjts vid kusten, i Enköpings kommun samt i Bredforsen vid Dalälven.

- Upplandsstiftelsen restaurerat slåttermark inom projektet Utveckling av Ängskärs naturreservat.
- Upplandsstiftelsen har under 2023 genomfört slätter och bete på sammanlagt 300 ha slätteräng, hagar och våtmarker inom projektet Roslagshagar samt vid Dalälven och i Länna-området. Flera av dessa områden hyser starkt hotade arter. För att uppnå långsiktig skötsel har arrenden och skötselavtal skrivits med djurägare och entreprenörer. Bekostat av egna medel, ÅGP 1:3-medel och bidrag från WWF.
- Upplandsstiftelsen har på marker inom Mälardalen beviljat stängselbidrag för 16 ha naturbetesmarker och 3 ha slätterängar för att stänga ute vildsvin från värdefull mark. Finansiering WWF, LONA, 1:3-anslag och egna medel.
- I Uppsala län har under perioden funnits ett knappt tiotal aktiva LONA-projekt som bedöms bidra till målet Ett rikt Odlingslandskap. Projekten innebär bland annat tillskapande av våtmarker, skötsel av betesmarker samt arbete för att gynna pollinatörer. Flera av projekten gynnar även friluftslivet och skapar bättre tillgänglighet. Några av de aktuella projekten har avslutats under perioden. LONA-projekten drivs av bland annat kommuner, Upplandsstiftelsen och Stiftelsen Gräsöfonden.

Åtgärder inom näringslivet

- Länsstyrelsen samverkar med LRF Mälardalen, Region Uppsala, SLU, SVA och Uppsala kommun med syfte att säkerställa en hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion och bidra till regional och global livsmedelsförsörjning. En handlingsplan, Ät Uppsala⁵⁰, har gemensamt tagits fram, finansiering av LBP.
- Gräsöfonden i ett LONA-projekt arbetat tillsammans med Upplandsstiftelsen och övrig arbetsgrupp. Inom projektet har man beviljat stängselbidrag till flera nya hagar och anordnat kurser och träffar kring tillsyn av betesdjur och ullhantering.

Tillstånd och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap – Uppsala län

Länsstyrelsens bedömning är att det inte är möjligt att nå miljö kvalitetsmålet till 2030 med nuvarande styrmedel. En förutsättning för ökad biologisk mångfald och ett rikt odlingslandskap i länet är aktiva

50 [Ät Uppsala län - Handlingsplan för livsmedel. Länsstyrelsen Uppsalas webbplats](#)

lantbrukare och trädgårdsodlare som kan få en god ekonomi i att bruka markerna även med biologisk mångfald i fokus.

Trenden för miljö tillståndets utveckling ändras från neutral till negativ eftersom andelen brukad åker- och betesmark fortsätter att minska i Uppsala län. Även om vanliga arter i odlingslandskapet har en gynnsam bevarandestatus är det också denna miljö som innehåller flest rödlistade arter med negativ utveckling. Likaså är tillståndet för länets gräsmarksnaturtyper fortsatt dåligt och i en nedåtgående trend.

Uppsala län innehåller ett variationsrikt odlingslandskap och stora delar av länet är kalkrikt vilket ger förutsättningar för en artrik flora. Landskapet i de östra och nordöstra delarna av länet är mer småbrutet medan den sydvästra delen av länet består av mer slättbygd. Många gårdar rationaliserar sina verksamheter och har stora lantbruksmaskiner, vilket gör det svårt att bruka små och flikiga åkermarker och marker med odlingshinder som åkerholmar, odlingsrösen, diken och likande. Dessa marker växer igen eller omskapas så att de blir lättare att bruka, med minskad variation i landskapet som följd.

Ekosystemtjänster

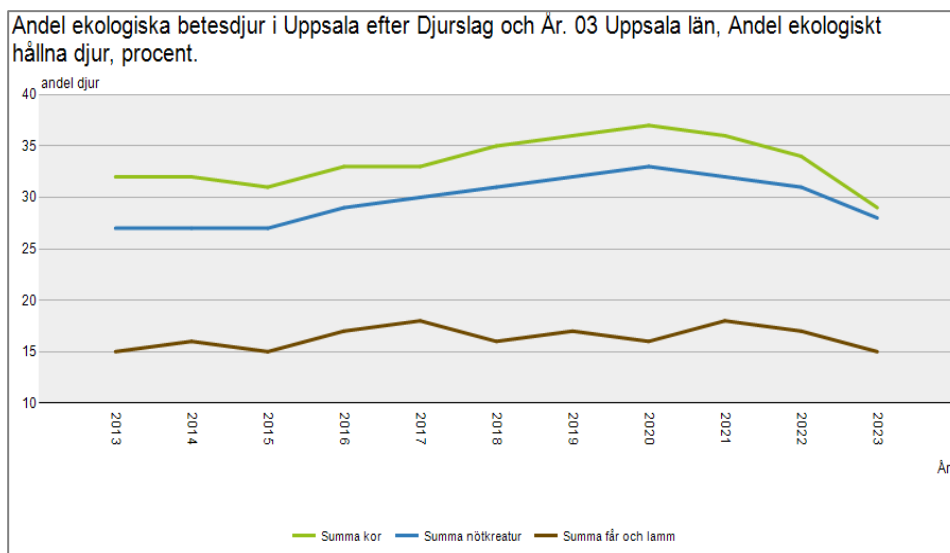
Ekologiska gårdar har en högre mångfald än konventionella gårdar. De har dessutom ett större behov av att nyttja naturliga fiender till skadegörare av grödor eftersom de inte kan använda sig av växtskyddsmedel på samma sätt som konventionella gårdar kan.

Under ett par år mellan 2015 och 2020 ökade andelen ekologisk hållna nötkreatur, inkluderat mjölkbesättningar. Men från 2021 har dessa minskat i omfattning. Även de ekologiskt hållna får- och lammbesättningarna har minskat under 2022 och 2023. Trolig orsak är en kostnadsökning och minskad efterfrågan, samt att jordbrukspolitiken inte främjar ekologisk produktion i tillräckligt stor utsträckning^{51,52}. Däremot har andelen ekologisk mat som köps in i offentlig sektor ökat under de senaste tio åren⁵³.

51 [Så mycket minskar ekoarealen i år, nyhet på Ekologiska Lantbrukarnas webbplats](#)

52 [Kartläggning av ekologisk mat i Sverige. EkoMatCentrums webbplats](#)

53 [Länk till webbplatsen Ekokartan. Visualisering av data från EkoMatCentrum - Marknadsrapporter](#)

Figur 1: Andel ekologiskt hållna djur i Uppsala län år 2013-2023 Utdrag från Jordbruksverkets utvärderingsprogram för handläggare, BLIS.

Variationsrikt odlingslandskap

Stora delar av odlingslandskapets natur- och kulturvärden återfinns i naturbetesmarker och slätterängar. Bara en mindre del av de betesmarker och slätterängar som fanns vid sekelskiftet finns kvar idag. Målsättningen för Ett rikt odlingslandskap är att odlingslandskapet ska vara öppet och variationsrikt med betydande inslag av hävdade naturbetesmarker och slätterängar. Samtidigt ska de biologiska värdena och kulturmiljövärdena bevaras eller förstärkas, vilket dels kräver fortsatt skötsel, dels att marker restaureras.

Stora delar av Uppsala län utgörs av småbrutet landskap, och med kalkrik jordmån finns det höga värden kopplat till kärlväxter. I de mer småbrutna områdena växer dock många värdefulla marker igen på grund av att antalet djurbesättningar minskar. I slättbygden ligger svårigheten i att bibehålla variation besående av småbiotoper och av grödor, då fältstorleken har och fortsätter att öka.

Från 2007 till 2023 har arealen brukad betesmark gått från 20 805 ha till 15 904 ha, dvs en minskning med 24 procent. Åkerarealen har under samma tidsperiod minskat från 167 316 ha till 160 736 ha, dvs med 4 procent⁵⁴.

Under 2023 flyttades ansvaret för det nationella programmet för ersättning till restaurering och vissa skötselinsatser i ängs- och betesmarker från Jordbruksverket till Naturvårdsverket, och samtidigt minskade de medel som tilldelas Uppsala län. Under 2023 fick endast två lantbrukare ersättning för att restaurera sammanlagt 6,84 ha värdefull betesmark. Under 2024 har

54 [Tabell: Ägoslagsareal efter Län. År 1981-2024. Jordbruksverkets statistikdatabas.](#)

hittills tre lantbrukare med totalt 25 ha betes- och slåttermark beviljats stöd inom det nya restaureringsstödet och en stödsökande har beviljats medel för restaureringshamling av två träd. Därutöver har ersättning från anslag 1:3, åtgärdsprogram för hotade arter gått till tre markägare för restaurering av totalt 11 ha betes- och slåttermark samt och två markägare för restaureringshamling av 126 träd.

Hotade arter och naturmiljöer

De flesta av länets rödlistade arter finns i odlingslandskapet, många av dem med nedåtgående trend. Lantbrukets rationalisering påverkar arternas habitat och spridningsmöjligheter negativt, och trots att mycket arbete görs för att förbättra arternas status räcker det inte till. Många arters nedgång har gått så långt att det är svårt eller omöjligt att återfå en livskraftig population. Till exempel är den hotade ortolansparven, som för runt 100 år sedan var en av odlingslandskapets vanligaste fåglar, numera nära intill försvunnen som häckfågel i Uppsala län. Endast två häckningar kunde konstateras under år 2024. Likaså minskar flera rödlistade dagfjärilar såsom mnemosynefjäril och svartfläckig blåvinge samt flera kärlväxter som ängsskära, fältgentiana och finnögönröst. Dessa växters kvarvarande populationer återfinns idag ofta i infrastrukturmiljöer som vägkanter eller kraftledningsgator och inte i betesmarker, eftersom de tenderar att betas för hårt eller inte alls. Slätterängarna, som tidigare varit huvudhabitat för de flesta hävdgynnade kärlväxter, finns endast kvar i små ynka rester jämfört med hur det sett ut historiskt. Dessa kvarvarande områden har inte tillräckliga areal för att kunna hysa livskraftiga populationer av länets slåttergynnade arter.

God bebyggd miljö Uppsala län

Sammanfattning för God bebyggd miljö – Uppsala län

Befolkningen i Uppsala län ökar, tillväxttakten är i vissa delar av länet mycket hög vilket ställer krav på kommunernas planering och strategiska inriktningar.

Utveckling i miljön och målbedömning för God bebyggd miljö – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL

- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för God bebyggd miljö – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

I samband med kommunal och nationell planering för vägar, järnvägar och elförsörjning har länsstyrelsen genom samråd och yttranden bidragit till att hänsyn tagits till kulturvärden. Länsstyrelsen verkar för att det byggda kulturarvet bidrar till ett hållbart samhällsbyggande, där kulturmiljöer bidrar till historisk förankring och trygghet i vardagsmiljöer.

Klimat- och sårbarhetsanalysen för Uppsala län belyser hur länet kan komma att påverkas av effekterna av framtida klimatförändringar utifrån regeringens prioriterade områden. I handlingsplanen för klimatanpassning för Uppsala län lyfts aktiviteter som är viktiga att genomföra för att främja arbetet med klimatanpassning samt integrera detta i andra arbetsområden. Alla länets kommuner arbetar med klimatanpassning på olika sätt vilket rapporteras årligen i ett webbaserat verktyg som SMHI tillhandahåller (KLIRA). Uppsala stad är ett utpekat område med betydande översvämningsrisk i Fyrisån, Mälaren och vid skyfall. Under hösten 2021 togs en ny riskhanteringsplan fram enligt översvämningsdirektivet. Den innehåller bland annat åtgärder för att minska påverkan från översvämningar på samhällsviktig verksamhet, kulturmiljö, ekonomisk verksamhet samt människors liv och hälsa. Länsstyrelsen har tagit fram en skyfallskartering över 51 tätorter i länet under 2024⁵⁵.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

Kommunernas fysiska planering är ett viktigt instrument för att uppnå miljö kvalitetsmålet. De kommunala översiktsplanerna spelar en viktig roll för att planera för en god bebyggd miljö.

Östhammars kommun har antagit en ny översiktsplan under 2024. Håbo kommun antog en ny översiktsplan i maj 2022. Älvkarleby kommun antog en ny översiktsplan 2019.

Flera kommuner i länet arbetar även med nya översiktsplaner. Under hösten 2024 har Enköpings kommun granskning och Heby kommun samråd för sina respektive nya översiktsplaner. Knivsta kommun har inlett arbetet med en ny översiktsplan. Tidplanen för Uppsala kommuns översiktsplan

55 [LstC Skyfallskartering karterade tätorter, Länsstyrelsernas webbplats Geodatakatalogen: WebbGIS på Länsstyrelsen i Uppsala län, LstC skyfallshantering \(grupp\)](#)

har skjutits till nästa mandatperiod. Tierp kommuns arbete med ny översiktsplan har avstannat mellan samråd och granskning.

Tillstånd och målbedömning för God bebyggd miljö – Uppsala län

Likt bedömningen tidigare år är det inte möjligt att nå miljö kvalitetsmålet till 2030 med i dag beslutade styrmedel. Många kraftfulla åtgärder, på såväl nationell som regional och kommunal nivå, inom olika områden krävs för att komma närmare att nå målet. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i den bebyggda miljön. Mycket arbete har gjorts och görs inom området God bebyggd miljö, till exempel i arbetet med översiktsplaner, vattenförsörjning och i klimat- och energifrågor.

En anledning till att målet inte bedöms kunna nås är de varierande resurser kommunerna har att avsätta för att ta fram program och strategier. Flera av kommunerna i länet saknar aktuella program eller planer för att ta till vara och utveckla grönstruktur, kulturmiljövärden och estetiska värden i bebyggda miljöer i planprocessen, även om trenden är svagt ökande. Åtgärder för att nå miljö kvalitetsmålet behövs bland annat vad gäller buller, grönstruktur, vattenförsörjning, kulturmiljö och klimatanpassning. Det krävs att planeringsunderlag tas fram, uppdateras kontinuerligt och tillgängliggörs. Antikvarisk kompetens saknas i många kommuner. Kompetensfrågan är av stor betydelse för kulturmiljövärdenas genomslag i den fysiska planeringen.

Ett rikt växt- och djurliv Uppsala län

Sammanfattning för Ett rikt växt- och djurliv – Uppsala län

I Uppsala län har flera aktörer under många år arbetat med att skydda, sköta och värna länets alla naturtyper och arter. Under senare år har även bekämpning av invasiva främmande arter tagit fart. Trots detta minskar den biologiska mångfalden i samma utsträckning som tidigare. För att trenden ska vändas krävs mer resurser för att fortsätta och utöka arbetet med skydd och skötsel av länets naturvärden.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Uppsala län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt växt- och djurliv – Uppsala län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen har informerat berörda intressegrupper, till exempel fritidsfiskare och trädgårdsbranschen, om främmande invasiva arter. Ett arbete med att utveckla tillsynen inom länet har påbörjats. Länsstyrelsen har också bekämpat blomsterlupin i skyddade områden och inventerat utbredningen av vattenlevande invasiva arter i ett antal sjöar inom länet. Samtliga åtgärder har finansierats av 1:3-anslag.
- Länsstyrelsen har tillsammans med Upplandsstiftelsen påbörjat restaureringar av åkerholmar och andra gräsmarker i och runt Hjälstavikens naturreservat, i syfte att gynna den svartfläckiga blåvingen. Sedan torkan 2018 har populationen varit tynande. Finansiering från 1:3- anslag.
- Länsstyrelsen har tillsammans med Upplandsstiftelsen och kraftbolagen genomfört åtgärder för vädnettjäril i Natura 2000-områdena Västanån, Östanån och Siggefora ledningsgata södra på totalt cirka 3 hektar. Åtgärderna omfattar slyröjning och slåtter i kraftledningsgator samt translokeringar av vädnettjärilskolonier till nya marker med ängsvädd. Vädnettjärilen har en stabil population, bland annat som en följd av åtgärder som genomförts av länsstyrelsen. Finansiering från 1:3-anslag.
- Länsstyrelsen stödjer utvecklingen av parkskötseln vid Ekolsunds slott respektive Grönsö slott med åtgärder som stärker biologiska och kulturmiljövärden.
- Inom EU-projektet Life2Taiga har Länsstyrelsen genomfört tre naturvårdsbränningar i Natura 2000-områden i länets norra del. Inom samma projekt har länsstyrelsen restaurerat cirka 30 hektar ungskog för att efterskapa strukturer och trädslagssammansättning på ett brandfält.
- I naturreservat i västra delen av länet har Länsstyrelsen gynnat lövskog genom att hugga gran. Syftet är att skapa lämpliga miljöer för bland annat vitryggig hackspett och dess följarter.

- Länsstyrelsen utför åtgärder för att upprätthålla hävden av betes- och slåttermarker i naturreservat och Natura 2000-områden. Vi har fört dialog med markägare och djurhållare samt upphandlat betesdjur, slåtter och stängsel. Slåtter har även genomförts med egen personal. Finansiering från 1:3-anslag.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Älvkarleby kommun har anordnat flera föreläsningar, till exempel om invasiva växter och om insamling av frön för biologisk mångfald. Kommunalt stöd har delats ut till en förening för bekämpning av invasiva växter. Kommunen har anordnat en vildsvinshelg för att öka jakten på vildsvin. På flera platser i Skutskär låter man gräset växa för att främja bin och andra pollinatörer. Faunadepåer har anlagts i skogen för att främja den biologiska mångfalden.
- Upplandsstiftelsen har genomfört bekämpning av invasiva arter på egna fastigheter. Arbetet har fokuserat på jättebalsamin, blomsterlupin och mink.

Tillstånd och målbedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Uppsala län

Störst antal arter, både sällsynta och allmänt förekommande, finns i jordbruks- och skogslandskap. För att diversiteten av arter inte ska minska krävs åtgärder och anpassningar i både skog och jordbrukslandskap. Bland annat behöver man ta större hänsyn till arter och deras habitat vid avverkningar och andra skogsbruksåtgärder. Det finns också behov av ökade störningar i form av brand, översvämning och hävd i skogslandskapet för att behålla diversitet i landskapet och för att skydda de arter som är beroende av sådana störningar.

Storskaligt och rationellt jordbruk har inneburit att jordbrukslandskap i stor utsträckning har fragmenterats. Detta har lett till att många växt- och djurarters möjlighet att sprida sig numera är starkt begränsad. För att minska negativa effekter av fragmenterade landskap behövs åtgärder för att nyskapa och bibehålla småbiotoper som till exempel öppna diken, åkerholmar och våtmarker. Rationalisering av jordbruket har också inneburit att många marker som tidigare hävdats inte längre ger lönsamhet och då tillåts växa igen. Dessa tidigare hävdade miljöer, däribland många slåttermarker, ängs- och skogsbeten, är ofta mycket artrika.

Budgeten inom naturvårdssektorn har minskat och kommer att fortsätta minska under kommande år. Det medför neddragningar av riktade åtgärder inom skötsel av naturreservat och arbete med sällsynta och hotade arter.

Nya och förändrade styrmedel behövs för att markägare och verksamhetsutövare ska ta mer hänsyn till biologisk mångfald vid exploatering och markanvändning. Hänsyn innebär i de flesta fall små kostnader och i ett långsiktigt perspektiv är det en samhällsinvestering i de ekosystemtjänster som naturen ger. Det finns utöver detta även stora behov av utökad skydd och skötsel för flera naturtyper.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

- Länsstyrelsen har fortsatt ett samarbetsprojekt med Upplandsstiftelsen och Trafikverket som påbörjades 2023⁵⁶. Projektet är femårigt och syftar till att gynna och sprida den rödlistade arten säfferot. Säfferotspopulationen har minskat drastiskt i länet under senare tid på grund av ändrade brukningsmetoder i odlingslandskapet. Åtgärder ska under en treårsperiod genomföras längsmed vägsträckor på Söderön. Vägkanter skrapas och frön insamlade från lokala bestånd sås ut, för att gynna spridningen av säfferoten (Figur 2). Resultaten hittills visar att säfferoten förefaller ha etablerat sig. Säfferot är värdväxt åt tre små rödlistade plattmalar. En av dessa, den akut hotade arten Gotlandssäfferotplattmal, är endemisk och har under senare tid enbart påträffats i Uppsala län. Projektet bekostas av Trafikverket och bidrar även till måluppfyllnaden i miljömålet Ett rikt odlingslandskap.

Figur 2: Vägkantsskrapning och utsädd av säfferotsfrön. Foto: Länsstyrelsen i Uppsala län.

- Under två år har ägg och larver av mnemosynefjärilen satts ut på en plats i Östhammars kommun. Samtidigt har området röjts och

56 [Gotlandssäfferotplattmal. Information om hotade arter på Upplandsstiftelsens webbplats](#)

stängslats in. Ett stort problem har varit skador orsakade av vildsvin och stora insatser har gjorts för att stängsla ute vildsvinen. Resultatet har så här långt varit lyckat och fjärilen har åter setts flyga på lokalen där arten återintroducerats. Samtidigt har nya platser förberetts för utsättning av fjärilar kommande år.

- Flodkräftan har en tynande tillvaro i länet. Inventeringar av flodkräfta och den invasiva signalkräftan har genomförts på tidigare lokaler för flodkräfta, där den eventuellt försvunnit. Generellt har dock medlen för att arbeta med hotade arter minskat och åtgärder inom flera åtgärdsprogram har behövt pausas.

Främmande arter och genotyper

Regeringskansliet remitterade i maj 2024 ett förslag till nationell förteckning över främmande invasiva arter⁵⁷. När förteckningen blir gällande kommer ytterligare ett antal arter på land och i vatten att omfattas av krav på bekämpning, begränsning eller annan hantering.

Inom arbetet med invasiva arter har länsstyrelsen spridit information till berörda intressegrupper, exempelvis fritidsfiskare och trädgårdsbranschen. En informationskampanj i sociala medier resulterade i nyhetsinslag om risken för spridning genom olovlig dumpning av trädgårdsavfall. Ett arbete med att utveckla tillsynen inom länet har påbörjats.

Inom samarbetsprojekt med Heby och Håbo kommun har länsstyrelsen bland annat ekonomiskt stöttat bekämpningar av invasiva arter inom värdefull natur⁵⁸.

Länsstyrelsen har bekämpat blomsterlupin, jättebalsamin, vresros och jätteloka i skyddade områden, samt inventerat utbredningen av främmande kräftdjur i Mälaren och vattenpaster i ett antal sjöar inom länet. Upplandsstiftelsen och länsstyrelsen har inventerat främmande musslor i kustvattnen samt genomfört för reduktionsfiske av bäckröding. Åtgärderna på land finansieras med 1:3-anslaget och de i vatten med 1:11-anslaget.

57 [KN2023/030476 Remiss av förslag till nationell förteckning över invasiva främmande arter. Regeringens webbsida](#)

58 [200 000 kronor för att ta bort "havet" av invasiva arter i Heby. nyhetsinslag 2024-07-23. på webbplatsen SVT Nyheter Uppsala](#)